

AKLIN DİNDEKİ YERİ

Akıllı kimdir

Soru: "İslamiyet akıl dinidir. Bundan dolayı aklımın almadığı şeye inanmam" demek doğru mudur?

CEVAP:

Bu sözün ikinci kısmı yanlıştır. İslamiyet akıl dinidir. **Hadis-i şerifte** (Akıllı olmayanın dini de yoktur) buyuruluyor. Fakat akıl eşit değildir. Akıl akıldan üstündür. Bir cahil ile bir âlimin akılları aynı değildir. Akıllar eşit olsaydı, herkes aynı şeyi düşünürdü. İslamiyet'te aklın ermediği şeyler çoktur. Fakat, selim akla uymayan bir şey yoktur. Zaten (İslamiyet akıl dinidir) demenin manası da budur.

Yalnız akla uyup, yalnız ona güvenip yanılan kimseye felsefeci denir. Aklın erdiği şeylerde ona güvenen, aklın ermediği yanıldığı yerlerde, İslam ışığı altında akla doğruyu gösteren büyüklere İslam âlimi denir. Akıl göz gibidir. İslamiyet de ışık gibidir. Göz karanlıkta cisimleri göremez. Görmesi için ışık gerekir. Akıl da hakikatı göremez. Görmesi için İslam ışığı gerekir. Eğer İslam, hak ile bâtılı bildirmeseydi, aklımızla bulmamız mümkün değildi. **Hadis-i şerifte**, (Akıl, hak ile bâtılı birbirinden ayıran bir nurdur) buyuruluyor. Şu halde hak ile bâtılı ayıramayana akıllı denmez.

Akıllı kimdir? **Hadis-i şerife**, (Akıllı, Allah'a ve **Peygambere** inanıp ibadetlerini yapandır) buyuruluyor. Demek ki dinsiz, imansız kimse veya inandığı halde ibadet etmeyenin akıllı tam değildir. İnanıp ibadet edenler arasında en akıllı kimdir? **Hadis-i şerifte**, (En akıllı, **Allahü teâlâ**dan en çok korkandır) buyuruluyor. Kur'an-ı kerimde ise mealen, (Allah'tan en çok korkan âlimlerdir) buyuruluyor. Şu halde âlimler en akıllı kimselerdir. **Peygamber** efendimize soruldu ki:

-Ya Resulallah en âlim kimdir?

-En akıllı olandır.

-En çok kim ibadet eder?

-Akıllı en çok olan

-En faziletli kimdir?

-Akıllı en üstün olandır.

Demek ki ilmi ve ibadeti çok olan daha akıllıdır. Bir kimsenin akıllı olduğu nasıl bilineceği sorulduğunda **Peygamber** efendimiz, (Haramlardan daha çok kaçan, hayırlı işlere daha çok koşan daha akıllıdır) buyurdu.

Âişe validemiz soruldu ki:

-Ya Resulallah üstün olmanın ölçüsü nedir?

-Akıllıdır. Akıllı çok olan daha üstündür.

-Herkesin üstünlüğü yaptığı işe göre ölçülmez mi? İyi iş yapan daha kıymetli değil mi?

-Ya Âişe, insanlar akıllarından daha fazla mı iş yaparlar? Herkes akıllı nispetinde iyi iş yapar, ona göre de mükafatını alır.

İbni Abbas hazretleri de, (Akılın başı, kendisine zulmeden affetmek, kendinden aşağıda görünen kimselere tevazu göstermek, düşündükten sonra konuşmaktır. Akılsızlığın başı ise, kendini beğenmek, lüzumsuz yere konuşmak ve kendisinin yaptığı şeylerde insanları ayıplamaktır) buyurdu. **Hadis-i şerifte**, (Akıllı şu kimsedir ki, açıkta yapınca utanacağı işi gizli yerde de yapmaz) buyuruldu. Hikmet ehli, ibadetlerini ihlasla yapan, insanlarla iyi geçinen, onlara daima iyilik eden ve belalara sabreden kimsenin akıllı olduğunu bildirmişlerdir.

Zeka, sebep ile netice arasındaki bağılıkları anlama ve düşünebilme kabiliyetidir. Her akıllı zeki olmayabilir. Her zeki de akıllı değildir. Zeki kimse, tecrübelerle, akıllı kimselerden öğrendiği bilgi ve usullerle büyük işler başarabilir. Nitekim birçok gayrı müslimin zeki olduğu bilinmektedir. Bir aslanın zekası, insan zekası kadar kuvvetli olsaydı, bu aslan, öteki aslanlardan on bin kat daha korkunç olurdu. Akılsız, dinsiz kimse de, zekasının çokluğu kadar topluma büyük tehlike olur. Akıl çok çeşitli dereceleri vardır. Müminin dini ve dünyevi akıllı olduğu gibi, kâfirin de dini ve dünyevi akıllı vardır. Kâfirin dünya işlerine eren akıllı, ahiret işlerine eren aklından daha üstündür.

Soru: Yaşlandığı halde, hâlâ dünya peşinde koşana akıllı denebilir mi?

CEVAP:

Dünya, **Allahü teâlâ**nın rızasına mani olan haram ve mekruhlardır. Akıllı kimse ise, **Allahü teâlâ**nın emrettiklerini yapan, yasakladıklarından kaçan kimsedir.

Risale-i Münire'deki hadis-i şeriflerde buyuruldu ki:

(Akıllı, nefesine uymaz ve ibadet eder. Ahmak da nefesine uyar, sonra da **Allahü teâlâ**nın rahmetini bekler.)

(40 yaşını geçtiği halde, iyiliği, kötülüğünden çok olmayan Cehenneme hazırlansın!)

(Dünyayı seven, ahiretine, ahireti seven dünyasına zarar verir. Devamlı olanı geçici olana tercih edin!)

(Ateşle su bir kapta bulunamayacağı gibi, dünya ve ahiret sevgisi de bir müminin kalbinde birlikte bulunmaz.)

(Sonunun ne olacağını bilmeyip dünyaya aldanan insan, ipek böceği gibidir. İpek böceği kendine yuva örür ve sonunu bilmez. Bir müddet sonra oradan çıkmak ister, çıkacak yer bulamaz, ördüğü yuvada ölür ve çalışması başkalarının işine yarar.)

(Akıllı, Allah'a ve Resulüne inanan ve ibadetini yapan kimsedir.)

Soru: Bir kimsenin akıllı olup olmadığı nasıl bilinir?

CEVAP:

Allahü teâlânın emir ve yasaklarına riayette kim daha titiz ise o daha akıllıdır. Bir hadis-i şerif meali şöyledir:

(Biri camiye gider, namaz kılar, Allah indinde sivri sinek kanadı kadar kıymeti olmaz. Başka birinin de kıldığı namaz, sevap bakımından Uhud dağı kadar kıymeti olur, sebebi, bunun daha akıllı olmasıdır. Haramdan daha çok sakınan daha akıllıdır.) [Hakim]

Soru: Akıllı kime denir?

CEVAP:

Her Müslüman, Cennet ve Cehenneme inanır. Cehennemden kurtulmak, Cennete girmek isteyen akıllı kimsenin ölüme hazır beklemesi gerekir. Çünkü **Peygamber** efendimiz, (Akıllı kimse, kendisini hesaba çekip ölüm için hazırlanan kimsedir) buyuruyor. Bir şey için hazırlanmak, onu sık sık hatırlamakla olur. Hatırlamak ise, hatırlatıcı şeylere bakmakla, onları yapmakla mümkündür. Genel olarak bütün insanlar ölümden gafildir. Bir âyet-i kerimede mealen, (Hesap görme zamanı yaklaşmasına rağmen, insanlar gaflet içinde, bundan yüz çeviriyorlar) buyuruluyor. (Enbiya 1)

Dünyanın faydasız zevklerine aldanan, ölümden habersiz yaşar. Ölümden bahsedilince, nefret eder. **Peygamber** efendimiz, (Kim ölümden nefret ederse, Allah da ondan nefret eder) buyuruyor. **Allahü teâlâ** da, (Kendisinden kaçtığınız ölüme mutlaka yakalanacaksınız) buyuruyor. (Cuma 8)

Günahlardan kaçıp ibadetlerini yapan, ölümü istemese, ölümden nefret etmiş sayılmaz. Çünkü, o kusurlarını telafi peşindedir. Birine sevgilisi hemen gel dese, o kimse de, yıkansa, traş olsa, yeni elbiseler giymekle, sevgilisine hediyeler almakla meşgul olsa, geciktiği için sevgilisine kavuşmaktan nefret etmiş sayılmaz. Yani ölümden hoşlanmamasında mazurdur. Çünkü ölüme hazırlanmaktadır.

Ebu Süleyman Darani hazretlerine salih bir zat dedi ki:

(Ben ölümü sevmem. Çünkü birine karşı bir kabahat işlesem, onun yüzüne bakmaya utanırım. Onu görmek istemem. Bu kadar günah içinde iken, günahlardan kurtulmadan, nasıl olur da Allah'ın huzuruna çıkmayı isterim?)

Arifler ise, ölümü devamlı hatırlar. Çünkü onlar ölüme her zaman hazırdır. Ayrıca onlar bilir ki, ölüm sevgili ile buluşma zamanıdır. Ölüm, dostu dosta kavuşturan bir köprüdür. Bu köprüden geçmeyen sevgiliye kavuşamaz. Arifler bunun için ölümü severler. **Hadis-i şerif**lerde buyuruldu ki:

(Ölümü çok hatırlayanın kalbi ihya olur, ölümü de kolaylaşır.) [Deylemi]

(Demir paslandığı gibi, kalbler de günahla paslanır. Kalblerin cilası ölümü çok hatırlamak ve Kur'an-ı kerim okumaktır.) [Beyheki]

(Ölümü çok anmak, insanı dünyadan çeker, günahlardan sıyırır.) [İbni Lal]

"Ölümü çok anıp günahlardan kaçanın kabri, Cennet bahçesi olur. Ölümü unutup günahlara dalan kimsenin kabri de Cehennem çukuru olur." (Süfyan-ı Sevri)

Hazret-i Mevlana da, Hazret-i Azraile, (Tez gel, haydi canımı çabuk al, beni Rabbime hemen kavuştur) dedi. Öyle ya, seven sevgilisi ile buluşacağı günü hiç hatırlıktan çıkarır mı, o günün bir an gelmesini arzu etmez mi? Hatta ölümün gecikmesine canı sıkılır. Bir an önce ona kavuşmaya can atar.

Hazret-i Huzeyfe, ölüm döşeginde, (Dost âni bir baskınla geldi, pişmanlık faydasızdır. Ya rabbi, yaşamak hakkımda hayırlı ise yaşamamı nasip eyle, ölüm, hakkımda hayırlı ise, ölümü bana kolaylaştır) diye dua etti. İşte ölümü de, yaşamayı da değil, hangisi hakkında hayırlı ise onu tercih eden, yani işi Allah'a havale eden, Allah'ın takdirine rıza gösteren, en üstün rütbeye kavuşmuş olur.

Dünyanın faydasız zevklerine sınıksız sarılan kimse bile, ölümü anmakla dünyanın kirli işlerinden uzaklaşmaya başlar. Zamanla dünya, ona ağır gelir, zevklerinden hoşlanmaz. Böylece dünyanın faydasız işlerinden soğutan her şey, bir kurtuluş sebebidir. Bir zat, bir kimseden bahsederek onu çok övdü. Orada bulunan **Peygamber** efendimiz, (O kimse ölümü hatırlar mı?) buyurdu. O zat da, (Ölümü hatırladığını duymadık) dedi. (Ölümü anmayanın değeri olmaz) buyurdu. Demek ki değerli olmak, ölümü hatırlamakla da anlaşılıyor. Ölümü hatırlamak, ölüme hazırlanmakla olur.

Hesaba hazırlanmak

Allahü teâlâ yegane mülk ve kudret sahibidir. Nasıl istiyorsa öyle yapar.

Cennet müminler için ebedi mükafat yeri, Cehennem de kâfirler için ebedi ceza yeridir. Cennet, hatıra, hayale gelmeyen nimetlerle doludur. Cehennem de, akıl almayacak azaplarla doludur.

Mükafat ve ceza büyük olduğu için sorgu-sual işi de büyük olacaktır. **Allahü teâlâ**, (Salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, hatta hatıra gelmeyen, hayal edilemeyen nimetler hazırladım) buyuruyor. (Müslim)

Kur'an-ı kerimde de mealen buyuruluyor ki:

(Artık onlar için yaptıklarına mükafat olarak göz aydınlatıcı ne nimetler saklandığını [hazırladığını] hiç kimse [Hatta melekler ve peygamberler bile] bilemez.) [Secde 17 Beydavi]

Cehennem azabının şiddeti de çeşitli âyet-i kerimelerle bildirilmiştir. Böyle büyük mükafat ve büyük ceza için elbette büyük imtihan olacak ve ince şeyler sorulacaktır. Âyet-i kerimde buyuruluyor ki:

(Zerre kadar hayır yapan sevabını, zerre kadar şer yapan da cezasını görecektir.) [Zilzal 7,8]

Ahirette hiç kimseye zulmedilmeyecektir. Kur'an-ı kerimde mealen buyuruluyor ki:

(Rabbin kullarına zulmedici değildir.) [Fussilet 46]

Haksızlık yapılmayacak ama, mükafat verilirken de bol bol ihsan edilecektir. Âyet-i kerimde mealen buyuruluyor ki:

(Şüphesiz Allah, zerre kadar haksızlık etmez. Zerre kadar bir iyiliğin sevabını da kat kat artırır, kendinden de büyük mükafat verir.) [Nisa 40]

İlkokul imtihanı ile üniversite imtihanı aynı olmadığı gibi, her fakültenin imtihanı da farklıdır. Çöçülük imtihanında da fizikten, cebirden sorulmaz. Kuyumculardaki küçük terazilerde küçük ağırlıklar tartılır. Ona niçin beş on kiloyu tartmadın diye sorulmaz. Kırk elli tonluk büyük basküllere, kantarlara da niye beş-on gramı tartmadın diye sorulmaz. Herkes

gücüne göre imtihana tâbi tutulur. Herkese ne nimet verilmişse, onun hesabı sorulur. A'maya göz nimetinden sorulmaz. Dilsize dilden sorulmaz. Başbakanın mesuliyeti ile odacınıninki farklıdır. Âlim ile cahilinki de farklıdır.

Her insanda bulunan kiramen katibin melekleri, insanların yaptığı bütün işlerin resmini çekmekte, her anını filme almaktadır. İnsanların yapacağı işleri **Allahü teâlâ** ezelde bildiği için levh-i mahfuza da kaydetmiştir. En ufak bir yanlışlık ve haksızlık olmayacaktır. Âyet-i kerimede buyuruluyor ki:

(Hiç kimseyi gücünün yettiğinden fazlası ile yükümlü kılmayız. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap vardır. Hiç kimse haksızlığa uğratılmaz.) [Müminun 62]

Milyarlarca insanın hesabı çok kısa bir zamanda yapılacaktır. Kur'an-ı kerimde "Vallahü seriulhisab" ifadeleri geçmektedir. (Allah, hesabı çok çabuk görür) demektir. Herkes hesaba hazırlanmalıdır!

Akıllı olmanın ölçüsü nedir?

Soru: Bir kimse, kendinin akıllı olup olmadığını anlayabilir mi?

CEVAP:

Evet, anlayabilir. Akıllı, kârını zararını bilene denir. Dünya kârını düşündüğü gibi, âhiret kârını da düşünendir. En fazla 100 yıllık dünya hayatını düşünüp de, sonsuz âhiret hayatını düşünmeyene akıllı değil, ahmak denir. Akıllı olmak çok kıymetlidir. Üç hadis-i şerif:

(Allah indinde en kıymetliniz, akılca en üstün olanınızdır.) [İ. Gazâlî]

(Akli olmayanın dini de yoktur.) [Tirmizî]

(Akli olan kimse, iman eder.) [Beyhekî]

Demek ki iman eden, sonsuz hayatını düşünen kimse akıllıdır. Birkaç hadis-i şerif:

(Akıllı şudur ki, Allah'a ve **Peygambere** inanır ve ibadetlerini yapar.) [İbni Muhber]

(En akıllı, **Allahü teâlâ**dan en çok korkan, Onun emir ve yasaklarına en güzel uyandır.) [İbni Muhber]

(Aklın çokluğu, Allah korkusunun çokluğu ile belli olur.) [İ. Maverdî]

(Akıllı, nefsinin hesaba çeken ve ölümden sonrası için amel edendir.) [Tirmizî]

(Her şeyin bir direği vardır. Müminin direği ise akıldır. Kişi akli nispetinde ibadet eder.) [İ. Gazâlî]

(İnsanların yaptıkları hayırların mükâfatı, akılları nispetinde verilir.) [Ebu-ş-şeyh]

(Akıllı olan, Allah'a ve Resulüne inanıp ibadetlerini yapar.) [İbni Muhber]

(Akıllı, nefsinin uymaz, ibadetlerini yapar, ahmak olan da nefsinin uyar, günah işler, sonra da Allah affeder diye ümit eder.) [Tirmizî]

Bu hadis-i şerifler gösteriyor ki, akıllı, doğru iman sahibi olan ve sonsuz hayatı için hazırlık yapan kimsedir. O hâlde aklımızı azaltan şeylerden uzak durup, aklımızı parlatmaya çalışmalıyız. Bir hadis-i şerif:

(Aklını artır ki, Rabbine yakınlığın artsın! Haramlardan sakın, farzları yap, akıllı olursun.) [İbni Muhber]

Demek ki, farzları yapıp haramlardan sakınanın akli artar. Haram işleyenin akli azalır. Bir hadis-i şerif:

(Günah işleyenin bir akli gider, bir daha geri dönmez.) [İ. Gazâlî]

O hâlde akıllı olmak için, iman edip ibadetleri yapmak ve haramlardan sakınmak gerekiyor. İbadetleri çoğalttıkça iman ışığı parlar. Günah işledikçe iman ışığı sönmeye başlar. Günah işlemeyi çoğalttıkça bu ışık temelli sönebilir. Bir hadis-i şerif:

(Günah işlemek, insanı küfre sürükler.) [Mektubât-ı Masumiyye 2/110]

Günah işleyen kâfir olmaz, ama zamanla günahlar kalbi karartır, günahlara önem vermez olur, bu da insanı kâfir edebilir. Bu bakımdan büyük küçük her günahdan sakınmaya çalışmalıdır.

Akıl herkeste eşit mi?

Soru: Akıl herkeste eşit mi?

CEVAP:

Akıl herkeste eşit değildir. En yüksek akıl ile en aşağı akıl arasında binlerce derece vardır. Her işte ve hele dini işlerde akla güvenilemez. Din işleri, akıl üzerine kurulamaz. Çünkü akıl, bir kararda kalmaz. Herkesin akli, birbirine uymadığı gibi, selim olmayan akıl, bazen doğruyu bulur, yanılması ise, daha çok olur. En akıllı denilen kişi, mütehasıs olduğu dünya işlerinde bile, çok hata eder. Hele ahiret bilgilerinde akla hiç güvenilmez.

İnsanların şekil ve ahlakları gibi, akıl ve ilimleri de, farklıdır. Birinin aklına uygun gelen bir şey, başkasının aklına uygun gelmeyebilir. O halde, din işlerinde, akıl, tam bir ölçü olamaz. Ancak, akıl ile din birlikte, tam ve doğru bir vesika ve ölçü olur.

Selim olmayan akıl, bir gerçeği kabul etmezse, bunun ne kıymeti vardır? Selim olan akıl, din hükümlerinin hepsinin pek yerinde ve doğru olduğunu açıkça görür.

Mutezile'ye göre aklın yolu birdir. Akıl, herkeste eşittir. Akıl şaşmaz bir hüccettir. Akıl ile Allah'ın varlığını bilme mecburiyeti olduğu gibi, haram ve helal olan şeyleri de akıl ile bilme mecburiyeti vardır. Halbuki, haram, helal ancak nakil ile anlaşılır. Akıl dinde delil değildir.

Dinimizde delil dörttür:

Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas-ı fukaha.

Bid'at ehli, (Aklın ve dinin yolu birdir. Dört mezhebi bire indirmelidir! Akla ve dine uygun olanlarını toplayıp bir mezhep haline getirmek gerekir) diyor. Halbuki **Peygamber** efendimiz farklı icihadların rahmet olduğunu bildirmiştir. Her ne kadar akıl, iyiyi kötüden ayıran bir kuvvet ise de, her işte ölçü olmaz. **Allahü teâlâya** ait bilgilerde akıl senet olmaz. Akıl, kendi başına dinin emir ve yasaklarını bilseydi, **Peygamber**lere, âlimlere lüzum kalmazdı.

İslam âlimleri buyuruyor ki:

Nakil yolu ile anlaşılın, **Peygamber**lerin bildirdikleri şeyleri, akıl ile araştırmaya uğraşmak, düz yolda güç giden yüklü bir arabayı, yokuşa çıkarmak için zorlamaya benzer. Yokuşa doğru at, kamçılanırsa, çabalaya çabalaya, ya yıkılıp canı çıkar veya alıştığı düz yola kavuşmak için sağa sola ve geriye kıvrılarak arabayı yıkar ve eşyalar harap olur. Akıl da, anlayamadığı ahiret bilgilerini çözmeye zorlanırsa, ya insan aklını kaçıır veya bunları almış olduğu, dünya işlerine benzetmeye kalkışarak, yanılır, aldanır ve herkesi aldatmaya çalışır.

Akıl, his ile anlaşılabilen veya hissedilenlere benzeyen ve onlara bağlılıkları bulunan şeyleri birbirleri ile ölçerek, iyilerini kötülerinden ayırmaya yarayan, bir ölçü aletidir. Böyle şeylere bağlılıkları olmayan varlıklara akıl erdiremeyeceğinden, şaşırıp kalır. O halde, **Peygamber**lerin bildirdikleri şeylere, akla uyup uymadığına bakmadan inanmak gerekir.

Peygamberlerin, aklın üstünde bulunan sözlerini, akla danışmaya kalkışmak, akla aykırı bir iş olur. Engin denizde, acemi kaptanın, pusulasız yol almasına benzer.

Ahiret bilgileri ve **Allahü teâlâ**nın beğenip beğenmediği şeyler ve Ona ibadet şekilleri, eğer aklın çerçevesi içinde olsalardı ve akıl ile doğru olarak, bilinebilselerdi, binlerce **Peygamber**in gönderilmesine lüzum kalmazdı. İnsanlar, dünya ve ahiret saadetini kendileri bulurdu. **Allahü teâlâ**, hâşâ **Peygamber**leri boş ve lüzumsuz yere göndermiş olurdu. Hiçbir akıl, ahiret bilgilerini bulamayacağı, çözemeyeceği içindir ki, **Allahü teâlâ**, her asırda dünyanın her yerine, **Peygamber** göndermiş ve en son ve kıyamete kadar değiştirmemek üzere ve bütün dünyaya **Peygamber** olarak, **Muhammed** aleyhisselamı göndermiştir.

Her **Peygamber**, akıl ile bulunacak dünya işlerine dokunmayı, yalnız bunları araştırmak, bulup faydalanmak için çalışmayı emretmiş, **Allahü teâlâ**nın beğendiği ve beğenmediği şeyleri açık olarak bildirmiştir.

Aklın dinde önemi büyüktür

Soru: İnsan, bir yol gösterici, bir kılavuz olmadan akli ile Allah'ın bildirdiği doğru yolu bulabilir mi?

CEVAP:

Tarih incelenirse, insanların kendi başlarına gittiklerinde, hep yanlış yollara saptıkları görülür. İnsan, kendini yaratan büyük kudret sahibinin var olduğunu, akli sayesinde düşündü. Fakat, Ona giden yolu bulamadı. Bunu önce etrafında aradı. Kendine en büyük faydası olan güneşi, yaratıcı sandı ve ona tapmaya başladı. Sonra büyük tabiat güçlerini, fırtınayı, ateşi, denizi, yanardağları gördükçe, bunları yaratıcının yardımcılarını sandı. Herbiri için bir suret, simge yapmaya kalktı. Bundan da putlar doğdu. Bunların gazabından korkarak kurbanlar kesti. Her yeni olayla, o olayı simgeleyen putların miktarı da arttı. İslamiyet başladığı zaman, Kâbe'de 360 put vardı. Bugün bile güneşe, ateşe tapanlar vardır. Rehbersiz karanlıkta doğru yol bulunamaz.

Allahü teâlâ, insanı yaratınca, ona hakkı bâtıldan, iyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan ayırabilmesi için akli verdi. Akıl hakkında hadis-i şeriflerde buyruldu ki:

(Akıllı, **Allahü teâlâ**dan en çok korkan, Onun emir ve yasaklarına en güzel uyandır.)
[İbni Muhber]

(Akıllı, nefsinin hesaba çeken ve ölümden sonrası için amel edendir.) [Tirmizi]

(İnsanların yaptıkları hayırların mükafatı, akılları nispetinde verilir.) [Ebuşşeyh]

(Kişi, ilmi ve akli sayesinde kurtulur.) [Deylemi]

(Allah indinde en kıymetliniz, akılca en üstün olanınızdır.) [İ. Gazali]

Akıl bir ölçü aletidir. **Allahü teâlâ**ya ait bilgilerde ölçü olmaz. Akıl, insandan insana değiştiği için, bazı insanlar dünya işlerinde isabet ettiği halde, bazıları yanılabilir.

Akıl belli bir sahası vardır. Bunun dışındakileri ölçmeye, anlamaya gücü yetmez. Akıl insanlar arasında eşit olarak bulunmaz. En yüksek akıl ile en aşağı akıl arasında binlerce dereceleri vardır. Şu halde Akıl yolu birdir demek çok yanlıştır.

Her işte ve hele dini işlerde akla güvenilemez. Din işleri, akıl üzerine kurulamaz. Çünkü akıl, bir kararda kalmaz. Herkesin akli, birbirine uymadığı gibi, bir adamın, selim olmayan akli da, bazen doğruyu bulur, bazen de yanılır ve yanılması daha çok olur. En akıllı denilen kimse, din işlerinde değil, uzman olduğu dünya işlerinde bile, çok hata eder. Çok yanılan bir akla nasıl güvenilebilir? Devamlı, sonsuz olan ahiret işlerinde, nasıl olur da, akla uyulur?

Akıl anlayamadığı veya yanlış anladığı çok şey vardır ki, bunları **Peygamber** bildirir. **Peygamber**, uzman bir tabip gibidir. İlaçların tesirlerini iyi bilir. Halk arasında, akla dayanarak, uzun tecrübelerle bazı ilaçların tesiri bilinir de, akıl sahibi kimseler, bunu bilinceye kadar tehlike ve zararlara düşer. Bunları bilmeleri için, yorucu, uzun zaman gerekir. Akılını, başka lüzumlu işleri yapmak için kullanmaya vakit kalmaz. Tabibe az bir şey vermekle ilaçların faydalarına kavuşurlar. Hastalıktan kurtulurlar. **Peygambere** lüzum yoktur demek, tabibe lüzum yok demekten daha yanlıştır. **Peygamberin** bildirdikleri teklifler, **Allahü teâlâ**dan vahiy olduğu için, hepsi doğrudur. Hepsi faydalıdır. Tabibin bilgileri, düşünce ve tecrübe ile olduğu için, hepsinin doğru olduğu da söylenilemez.

Akıl, göz gibidir, İslamiyet bilgileri de ışık gibidir. Gözümüz, maddeleri, cisimleri karanlıkta göremez. **Allahü teâlâ**, görme aletimizden faydalanmamız için, güneşi, ışığı yaratmıştır. Güneşin ve çeşitli ışık kaynaklarının nuru olmasaydı, gözümüz işe yaramazdı. Tehlikeli cisimlerden, zararlı yerlerden kaçamaz, faydalı şeyleri bulamazdık. Evet, gözünü açmayan veya gözü bozuk olan, güneşten faydalanamaz. Fakat, bunların güneşe kabahat bulmaya hakları olmaz.

Peygamber gönderilmeseydi

Soru: **Peygamber** gönderilmeseydi, akılla, Allah'ın varlığı, helal ve haram bilinebilir miydi?

CEVAP:

İmam-ı Rabbani hazretleri buyuruyor ki:

Allahü teâlânın **Peygamber**ler göndermesi, bütün mahluklara rahmet ve ihsandır. **Allahü teâlâ**, kendi varlığını ve sıfatlarını, bizim gibi aciz insanlara, bu büyük **Peygamber**leri ile haber verdi. Beğendiği şeyleri, beğenmediklerinden bunlar vasıtası ile ayırdı. İnsanlara dünya ve ahirette faydalı şeyleri zararlılarından, bunların aracılığı ile ayırt etti. Eğer **Peygamber**ler gönderilmeseydi, akıl, Allah'ın varlığını anlayamaz, Onun büyüklüğünü kavrayamazdı. Nitekim, kendilerini akıllı sanan eski Yunan filozofları, **Allahü**

teâlânın varlığını anlayamadılar. Yaratanı inkâr ettiler. Kısa akılları her şeyi zaman yapıyor sandı. Nemrud'un, Hazret-i İbrahim ile çekişmesi Kur'an-ı kerimde bildirilmektedir. Firavun da "Benden başka tanrınız yoktur" demiş ve Hazret-i Musa'yı "Benden başka tanrıya inanırsan, seni hapsederim" diye korkutmak istemişti. Demek ki, insanların kısa akılları, bu en büyük nimeti anlayamaz. Bir **Peygamber** olmadıkça, bu sonsuz saadete kavuşamaz. **Hadis-i şerif**te buyuruldu ki:

(Dini, akılı ile ölçen kadar zararlı kimse yoktur.) [Taberani]

Eski Yunan felsefecileri, "Akıl hiç şaşmaz, her şeyin doğrusunu anlar" diyor, aklın her şeye erdiğini sanıyorlar. Aklın eremediği şeyleri de, akıl ile çözmeye kalkışıyorlar. Halbuki akıl, dünya bilgilerinde bile yanılıyor. Ahiret bilgilerini ise, hiç anlayamıyor. Akıl, duyu organları ile anlaşılamayan şeyleri bulabildiği gibi, aklın eremediği şeyler de **Peygamber**lerin bildirmeleri ile anlaşılır. Akıl, his organlarının üstünde olduğu gibi, **Peygamber**lik de, akıl kuvvetlerinin üstündedir. Akıl kuvvetlerinin varamadığı şeyler, **Peygamber**lerin bildirmeleri ile öğrenilir.

Peygamberlerin haber verdikleri, **Allahü teâlâ**nın üstün sıfatlarının var olduğu, **Peygamber** gönderdiği, meleklerin günahsız olduğu, öldükten sonra herkesin dirileceği, Cennette sonsuz nimetler ve Cehennemde azaplar bulunduğu ve İslamiyet'in bildirdiği daha nice şeyler, akıl ile anlaşılabilir.

Bunlar, **Peygamber**lerden işitilmedikçe, insanların kısa akılları ile bulunamaz.

[Lise, üniversite dersleri, matematik, madde, fen bilgileri, elbette faydalıdır. Bunlar, akılı kendi sınırı içinde yanılmaktan korur. Dünyada insanların rahat yaşamalarını sağlayan yeni şeyler bulunmasına yararlar. Dünya işlerinde, akıl ile bulunabilecek şeylerde bu bilgilerden istifade edilir. Bunların yardımı ile televizyon, elektronik beyin, radyo, sestem hızlı uçak, nükleer deniz altıları ve casus peykler ve ay yolculuğu gibi nice başarılı şeyler bulunabilir.

Bunlar, İslamiyet'e karşı değil, İslamiyet ile beraber olan ve imanı kuvvetlendiren şeylerdir. Çünkü İslamiyet, aklın sınırı içinde olan bütün bilgilerde fenne uygundur. Akıl, bu bilgilerin doğrusunu bulabildiği için, İslamiyet'e uygun olur. Müslümanların bunları da öğrenmesi, istifade etmesi gerekir.]

Fen bilgilerinden dünya işlerinde faydalanıp da, Ahiret bilgilerini anlamakta bunlardan faydalanamamak, hatta bunları öğrenince, kendini beğenip, aklına uyup, ahiret bilgilerini de akıl ile çözmeye kalkışarak dinden çıkmak, insanlar için yüzkarasıdır. Bütün fen bilgileri, aklın erdiği şeylerde işe yaramaktadır. Ebedi saadete ve felakete sebep olacak işleri, bu bilgilere dayamak ve ahiret işlerini bu bilgilerle çözmeye kalkışmak doğru olmaz. Bu en mühim işler aklın ve fen bilgilerinin sınırı dışındadır. Bu en lüzumlu bilgileri, **Peygamber**lerden öğrenmeyip, yalnız dünya bilgileriyle çözmeye uğraşmak, lüzumsuz vakit geçirmek olur. Çünkü o bilgiler, aklın ermediği işlerde faydalı olamaz, bunlar ancak **Peygamber**lerin bildirmeleri ile anlaşılabilir. (c.3, m.23)

İslamiyet'te aklın ermediği şeyler çoktur. Fakat, selim akla uymayan bir şey yoktur. Ahiret bilgileri ve **Allahü teâlâ**nın beğenip beğenmediği şeyler ve Ona ibadet şekilleri, eğer aklın çerçevesi içinde olsalardı ve akıl ile doğru olarak, bilinebilselerdi, **Peygamber**lere

lüzum kalmazdı. İnsanlar, dünya ve ahiret saadetini kendileri görebilir, bulabilirdi ve **Allahü teâlâ** hâşâ **Peygamber**leri boş yere ve lüzumsuz göndermiş olurdu. Hiçbir akıl, ahiret bilgilerini bulamayacağı, çözemeyeceği içindir ki, **Allahü teâlâ**, her asırda dünyanın her tarafına, **Peygamber** göndermiş ve en son ve kıyamete kadar değiştirmemek üzere ve bütün dünyaya, peygamber olarak **Muhammed** aleyhisselamı göndermiştir.

Soru: **Peygamber**ler olmasaydı insan, Allah'a nasıl ibadet edileceğini, nasıl şükredeceğini bilebilir miydi?

CEVAP:

İnsanları var eden ve varlıkta kalabilmeleri için gereken her nimeti gönderen, **Allahü teâlâ**dır. İyilik edene şükretmek gerektiğini herkes bilir. **Allahü teâlâ**nın nimetlerine nasıl şükredileceğini bilmek için de, yine **Peygamber**ler gerekir. Onların bildirmedikleri şükür ve saygı, Ona layık olmaz. Ona nasıl şükür olunacağını, insan bilemez. Ona karşı saygısızlık olan bir şeyi, şükretmek ve saygı sanabilir. Şükredeyim derken, saygısızlık yapabilir. **Allahü teâlâ**ya nasıl şükredileceği, ancak **Peygamber**lerin bildirmeleri ile anlaşılır.

Evliyanın kalblerine doğan (İlham) denilen bilgiler de, **Peygamber**lere uymakla hasıl olmaktadır. İlham, akıl ile hasıl olsaydı, yalnız akıllarına uyan eski Yunan felsefecileri yoldan sapmazlardı. **Allahü teâlâ**yı herkesten iyi anlardı. Halbuki, **Allahü teâlâ**nın ve Onun üstün sıfatlarının varlığını anlamakta, insanların en cahilleri, bu felsefecilerdir. Bunlardan birkaçı, **Peygamber**lerden işiterek ve mümin olan tasavvufçulardan görerek, riyazet ve mücadele yapmış, nefslere sıkıntı vererek onu parlatmışlar, böylece birkaç şey bulabilmişler ise de nefsin safasının, parlatılmasının ve bu yoldan ele geçenlerin sapıklık olduğunu anlayamamışlardır.

Kalbi parlatmak, temizlemek gerekir. Kalb temizlendikten sonra, nefis temizlenmeye başlar. Nurlar önce temiz kalbe girer. Kalb temizlenmeden nefsi parlatmak, gece düşmanın yağma yapması için, ona ışık yakmaya benzer. Nefsin yardım ettiği düşman, İblistir. Evet, açıklıkla, nefsin istediklerini yapmamakla, ona sıkıntı vermekle ve akıl ile aramakla da, doğruya ve saadete kavuşulabilir. Fakat, bu ancak **Peygamber**lere ve bunların **Allahü teâlâ**dan getirdiklerine inandıktan sonra mümkün olabilir. Çünkü **Peygamber**lerin her sözü, yanılmayan meleklerle bildirilmiştir. Bu bilgilere, şeytan düşmanı karışamaz.

Bu büyüklere uymayanlar ise, şeytanın aldatmasından kurtulamazlar. Felsefecilerin büyüklerinden olan Eflatun, İsa aleyhisselamın zamanında bulunmak şerefine kavuşmuştu. Fakat, kaba cahillik yaparak, kendisinin kimseden bir şey öğrenmeye ihtiyacı olmadığını sandı. O yüce **Peygamber**in bereketlerinden mahrum kaldı.

Soru: Dünya ve ahirette saadete kavuşmak isteyen ne yapmalı?

CEVAP:

Sonsuz saadete kavuşmak isteyen, **Ehl-i sünnet** itikadını kısaca öğrenip, bunlara iman etmesi, sonra dört mezhepten öğrenmesi mümkün ve kolay olan birini seçip, günlük işlerini ve ibadetlerini, sırası geldikçe, o mezhebin kitabından öğrenerek yapması gerekir. Her ülkede, bir mezhebin bilgilerini bildiren doğru ilmihal kitapları vardır. Ele geçirilmeleri kolaydır. Bu kolaylık, **Allahü teâlâ**nın, ümmet-i **Muhammed**e olan büyük ihsanıdır.

Mezhebsizlerin, dinde reformcuların ve para kazanmak için konuşan ve yazan cahillerin yaldızlı sözlerine ve yazılarına aldanmamak için, çok uyanık olmalıyız!

İmam-ı Rabbani hazretleri buyuruyor ki:

Dini hükümleri kendi aklı ile anlamak ve aklı ona rehber etmek isteyen, **Peygamber**liğe inanmamış olur. Onunla konuşmak akıl işi değildir.

Ehl-i sünnetin dört mezhebi de âyet-i kerimelerden ve hadis-i şeriflerden çıkarılmıştır. Birbirlerine muhalif görünen ictihadlarından yalnız biri doğru ise de, yanlış olanlarını taklit edenlere de sevap verileceği hadis-i şerifte bildirilmiştir. Bunun için, dört mezhebin ittifak ile bildirdikleri yapılıncaya, sahih ve makbul olacağı gibi, ihtilaflı yerleri yapılıncaya da, sahih ve makbul olacaktır. O halde, müctehid olmayan her müslümanın, her işinde dört mezhepten birini seçip taklit etmesi ve mezhep imamının delilini aramaması gerekir. Çünkü, Tabiinden yeni imana gelenler, **Eshab-ı kiramı** taklit ederler, delillerini hiç sormazlardı. Her müslüman, beğendiği, seçtiği mezhebin her meselesini yaparken, Kur'an-ı kerime veya hadis-i şerife uymakta olduğuna inanmalıdır.

Bugün müctehide de lüzum yoktur. Çünkü, din bilgilerinde, açıklanmamış bir şey kalmamıştır. Kemale gelmiş olan bu dine ilave edilecek bir şey de yoktur. **Resulullah** efendimiz, kıyamete kadar olacak her şeyin hükmünü bildirmiştir. Mezhep imamı da bunları açıklamıştır. Bunların günlük olaylara tatbiklerini, müctehid olmayan âlimler yapar. Her asırda gelecek olan müceddidler, bu işi yapacaklardır. Fakat, ictihad ile yine hükümler çıkarmayacaklardır. Çünkü, buna lüzum kalmamıştır. Helal ve haram ve her delil açıklanmıştır.

Septisizm [şüphencilik]

Soru: Bir arkadaş, "Sen Allah'a körü körüne inanıyorsun. Sen kitaplardan farklı söyleyecek, her şeyden, hatta Allah'tan şüpheleneceksin" diyor. Buna nasıl bir cevap vereyim?

CEVAP:

Anlamadan inanılacak şeyler olduğu gibi, inceledikten sonra inanılacak şeyler de vardır. **Muhammed** aleyhisselamın **Peygamber** olarak bildirdiği şeylere akla uygun olduğu, yahut tecrübe ile anlaşıldığı için inanmak iman olmaz. Çünkü bu, **Peygamber** efendimizi değil, aklı tasdik etmek demektir. İman, gayba inanmak demektir. Kur'an-ı kerimin baş tarafında, **Allahü teâlâ**, salihleri övüyor, (O müttekiler ki, gayba inanırlar, namaz kılarlar ve kendilerine verdiğimiz mallardan [zekât ve her türlü hayır hasenat için] harcarlar) buyuruyor. (Bakara 3)

Gayb, his organları ile, tecrübe ve hesaplama ile anlaşılamayan şeyler demektir. **Peygamber**lerin bildirmesi ile anlaşılır. Mesela Cennet, Cehennem ve meleklerin varlığı böyledir. Bunlar akıl ile bilinmez.

Aklın belli bir sahası vardır. Bunun dışındakileri ölçmeye, anlamaya gücü yetmez. Çünkü akıl bir kararda kalmaz. Herkesin aklı birbirine uymadığı gibi, selim olmayan akılların yanlışlığı çok görülmüştür. En akıllı sanılan bir kimse bile, mütehasısı olduğu dünya işlerinde hata eder. Nerde kaldı ki, din işlerindeki hikmetleri çözebilirsin? Böyle yanılan bir akılla,

sonsuz olan ahiret işlerinin hikmeti anlaşılabilir. Ancak Allah'ın varlığını anlamada aklın ve ilmin rolü çoktur. İmam-ı Gazali hazretleri buyuruyor ki:

(Astronomi ve anatomi bilmeyen, **Allahü teâlânın** varlığını ve kudretini iyi anlayamaz.)

Ahirete ait bilgilerde şüphecilik çok yaygındır. Felsefede, başıboş düşüncede her şeyden şüphe etmeye septisizm, şüpheciliğe de septik [sceptique] deniyor. Septiklerle düşünceleri kalkmanızı tavsiye etmeyiz.

Allahü teâlâyı tanımak

Hemen herkes **Allahü teâlâyı** tanıyor ve Allah vardır diyor. Ama Allah'ı tanımak nasıl olur? İyi bir şeyi tanıyan onun iyiliklerinden istifade etmeye çalışır. Kötüyü tanıyan kötülüklerden uzak durmaya çalışır. Bunlara riayet etmeyen tanıması yanlış demektir. Yılanın sokacağını bilen yılanla oynamaz. Aslanın parçalayacağını bilen onun yuvasına giremez. Bombanın patlayacağını bilen onu elinde patlatmaz. **Allahü teâlâyı** tanıyan onu sever. Onu seven de dinin emirlerini yapar. Haramlardan kaçınır. Bunlara yani emir ve yasaklarına riayet etmeden ben Allah'ı tanıyorum, Onu seviyorum demek yanlış olur. Sevmenin bir tanisi de itaat etmek demektir. Sevginin derecesi, itaatteki sürat ile ölçülür.

Tarihi inceleyecek olursak, insanların, önlerinde **Allahü teâlânın** gönderdiği bir rehber olmadan kendi başlarına gittiklerinde, hep yanlış yollara saptıklarını görürüz. İnsan, kendisini yaratan büyük kudret sahibinin var olduğunu, akli sayesinde anladı. Fakat ona giden yolu bulamadı.

Peygamberleri işitmeyenler, Halıkı, yani yaratıcıyı önce etraflarında aradı. Kendilerine en büyük faydası olan güneşi, yaratıcı sandılar ve ona tapmaya başladılar. Sonra, büyük tabiat güçlerini, fırtınayı, ateşi, kaban denizi, yanardağları ve benzerlerini gördükçe bunları yaratıcının yardımcıları zannettiler. Her biri için bir suret, alamet yapmaya kalktılar. Bundan da putlar doğdu. Böylece, çeşitli putlar zuhur etti. Bunların gazabından korktular ve onlara kurbanlar kestiler. Hatta, insanları bile bu putlara kurban ettiler. Her yeni hadise karşısında, putların miktarı da arttı. İslamiyet zuhur ettiği zaman Kâbe-i muazzamada 360 put vardı. Kısacası insan, bir, ezeli ve ebedi olan **Allahü teâlâyı** kendi başına bir türlü tanıyamadı. Bugün bile güneşe ve ateşe tapanlar vardır. Bunlara şaşmamalı! Çünkü, rehbersiz, karanlıkta doğru yol bulunamaz. Kur'an-ı kerimde mealen buyuruluyor ki:

(Biz, **Peygamber** göndererek bildirmeden önce azap yapıcı değiliz.) [İsra 15]

Akıl ve din

Soru: Bir arkadaş, "Ben ateist değilim ama, dine inanmak için peygambere ve kutsal kitaba ihtiyaç yoktur. İnsan akıl yoluyla Allah'ın varlığını anlar ve Onun emirlerini yerine getirebilir. Çünkü aklın yolu birdir" diyor. Bu mümkün mü?

CEVAP:

Hiç mümkün olur mu? O zaman hâşâ, **Allahü teâlâ**, **Peygamber**leri ve kitapları lüzumsuz yere mi göndermiş oldu? Allah'ın emirlerinin ne olduğu nereden bilinecek? Mesela en önemlisi iman nedir? İmanın esasları nelerdir? Bu bilinmedikçe nasıl iman edilir ki?

Namaz, zekât gibi emirler zaten bilinemez. Ama imanı bile bilmek imkansızdır. İmanın altı esası bildirilmeden nasıl bilinir ki?

Hatta, insan kendisini de bilemezdi. Kimdir, ihtiyacı nedir, saadeti felaketi nedendir? Ne yapacak, ne yiyip içecek, niye yaratıldı, başına neler gelecek, bunların hiç birini bilemezdi. Peki, bunları bilemeyen insanın hayvandan ne farkı kalırdı?

Aklın yolu bir olsa idi, dünyadaki insanlar hep aynı inanışa sahip olurlardı.

Aklın ermediği şeyler

Soru: (Din-i İslam'da aklın ermediği şeyler çoktur. Ama akla uymayan bir şey yoktur) deniyor. Bir şeye akıl ermezken nasıl akla uygun olur?

CEVAP:

Ahiret bilgileri ve **Allahü teâlâ**nın beğenip beğenmediği şeyler ve Ona ibadet şekilleri, eğer aklın çerçevesi içinde olsalardı ve akıl ile doğru olarak, bilinebilselerdi, binlerce **Peygamber**in gönderilmesine gerek kalmazdı. Demek ki insan, doğruyu bulmak için, **Peygamber**lerin yol göstermesine muhtaçtır. Ahiret bilgileri ve **Allahü teâlâ**nın beğendiği şeyler, akıl ile bilinemez ama, **Peygamber**ler bildirince, bunların selim akla aykırı olmadığı görülür.

Akıl büyük nimettir

Soru: Büyük bir nimet olan akıl ile gerçekleri görmek mümkün olur mu?

CEVAP:

Selim olan akıl ile gerçekler görülür. Selim olan akıl ise ancak **Peygamber**lerde bulunur. Selim olmayan kendi aklımıza uyarsak doğruyu bulmak çok güç, hatta imkansızdır. Çünkü her gruptaki insan, "Bu grup doğru yolda" diyerek ona girmiştir. Bu işte, selim olmayan akıl ölçü olmaz. Ölçü olsaydı, bu kadar grup meydana çıkmazdı. Bu gruplara girenler de, aklına göre bu grupları tercih etmişlerdir. Akla uyulduğu için sayısız grup, sayısız hizip meydana çıkmıştır. Hatta akla uyulduğu için, beşeri dinler uydurulmuştur. Akla uyulduğu için, bu ümmetin arasından da 72 sapık fırkanın çıkacağını **Resulullah** efendimiz haber vermiştir. "Hangi grup çoğunlukta ise doğru odur" mantığı ile hareket edilirse, yine doğruyu bulmak mümkün olmaz. Çünkü **Allahü teâlâ**, (İnsanların çoğuna uyan sapıtır) buyuruyor. (**Enam** 116)

Bu girişten sonra sanki doğruyu bulmak zor zannedilebilir. Hiç de zor değildir. Cenab-ı Hak, anlayamadığımız bir işte, âlimlere uymamızı, âlim olanların da, Kur'an-ı kerime ve hadis-i şeriflere uymalarını emrediyor. **Ehl-i sünnet** âlimlerinin kitaplarını okuyanlar, doğruyu bulur. Doğru olan bir taife her zaman bulunur. **Hadis-i şerifte** buyuruluyor ki:

(Her devirde doğru yolda olan bir taife bulunur. Bunlara, hiç kimse zarar veremez.)
[Mişkat]

Kitapçılarda bulunan İslam kitapları arasında bozuk olanları çok ise de, doğru olanları da vardır. Bu doğru kitaplar hiçbir zaman yok olmaz. Bunların koruyucusu **Allahü teâlâ**dır.

Dinimiz ilme ve âlime büyük önem verir. Bize ilmi bildiren âlimlerdir. **Hadis-i şerifte**, (Âlimler, **Peygamber**lerin vârisleridir) buyuruldu. **Peygamber**lerin vârisleri olan âlimlere dil

uzatan, onları âlim oldukları için kötüleyen kimsenin imanı gider. Bir de İslam âlimi sanılan ve dinimizi içten yıkmaya çalışan dinde reformcular vardır. Bunların ihanetlerini bildirmek, kötülemek olmaz. Dinin emrine uymak olur. Kötüye kötü, kirliye pis demek yanlış değildir. Temize pis demek kötülemek olur. Kötülerin kötülüğünü açıklamak, Müslümanları, onların zararından korumaya çalışmak farzdır. O halde bütün insanları bunların zararından korumaya çalışmalıdır. İslamiyet'i yanlış anlatan kötü din adamları, büyük vebal altındadır. İnsanların çektikleri sıkıntıların sebebi kötü din adamlarıdır.

Kötü din adamları için, (Bu kimselerin hiç iyi tarafı yok mudur?) denilmesi doğru değildir. Cenab-ı Hak, imansızların yol, köprü, cami, yaptırmak gibi hiçbir ameline sevap vermiyor, Cehenneme atıyor. Böyle kötü din adamları, din, iman hırsızlarıdır. **Hadis-i şerif**lerde buyuruldu ki:

(Âlimlerin kötüsü, insanların en kötüsüdür.) [**Bezzar**]

(İlmini ticarete alet eden kötü âlimlere yazıklar olsun. Devlet adamlarına yaklaşır, menfaat temin etmeye çalışırlar. Bunların yaptıkları ticaret, kesada [darlığa, kıtlığa] uğrasın!) [**Hakim**]

(Bir zaman gelir ki, camiler ve hâfızlar çoğalır, ama, [hakiki] âlim bulunmaz.) [**Ebu Nuaym**]

Akıl ve Mutezile

Soru: **Mutezile** fırkasının akıl hakkındaki görüşü nedir? Akıllı daha mı çok sevap kazanır?

CEVAP:

72 sapık fırkadan biri olan mutezile, akli ön plana almış, aklın almadığı, Sırat köprüsü, kabir azabı, Cennette **Allahü teâlâ**yı görmek gibi birçok hususu inkâr etmiştir. Aklın yolu bir demiş, kendi aklını esas almıştır. **Hadis-i şerif**te buyuruldu ki:

(Yetmiş iki fırkaya ayrılacak ümmetimin içinde, dini akli ile ölçen kadar zararlısı yoktur. Neticede, helale haram, harama da helal demiş olurlar.) [**Taberani**]

Akıl ile ahiret bilgileri ölçülmez. Fakat aklın dindeki yeri büyüktür. Akli olmayanın dini yoktur. Akıllının ibadetine daha çok sevap verilir. **Hadis-i şerif**te buyuruldu ki:

(İki kişiden birinin kıldığı namaz, ötekinden efdal olur. Zira, o ötekinden daha akıllıdır. Akıl ise vera ile alakalıdır.) [**İbni Sünni**]

Akıllı olan vera ve ihlas sahibi olur. Akıllının imanı daha parlaktır. İbadetlerin kıymeti, imanın derecesi ile ölçülür. İbadetlerin parlaklığı da "İhlas"ın miktarına bağlıdır. İman ne kadar kuvvetli olursa, ihlas da o kadar çok olur. İmanın kuvvetli ve ihlasın tamam olması hakiki imana bağlıdır. Kimin fena [evliyalık] derecesi çok yüksek ise, onun imanı daha kâmindir. Bunun için hadis-i şerifte, (Ebu Bekrin imanı, bütün ümmetimin imanı ile tartılsa, hepsinden daha ağır gelir) buyuruldu. Çünkü onun makamı bütün ümmetten yüksek idi. (Yürüyen ölü görmek isteyen, Ebu Bekre baksın) hadis-i şerifi bunu göstermektedir. **Eshab-ı kiram**ın tamamı, hakiki imana kavuşmuştu. Bu hadis-i şerifte, yalnız Ebu Bekri Siddıkın

seçilmesi, onun derecesinin çok yüksek olduğunu göstermektedir. [Mektubat-ı Masumiyye c.2, m.61]

İbadetlerin değeri, imanın derecesine göredir. Hakiki imana kavuşan evliyanın verdiği az bir şey, diğer müslümanların verdiği milyonlardan, milyarlardan daha kıymetlidir. **Eshab-ı kiram**ın tamamı hakiki imana kavuştuğu için onların az bir iyilikleri, çok değerlidir. **Hadis-i şerifte** buyuruldu ki:

(**Allahü teâlâ**ya yemin ederim ki, bir kimse, Uhud dağı kadar sadaka verse, Eshabımın verdiği bir avuç arpanın sevabına kavuşamaz.) [Buhari, Müslim]

Not: **Mutezile** hakkında geniş bilgi için, Doğru İman Bilgileri maddesinde, Kaza ve Kadere iman kısmında **Cebriye** ve mutezile bahsine bakınız.

Akla olan ihtiyaç

Soru: Dini anlayabilmek için, başkalarının (**Peygamberin**, sahabenin ve âlimlerin) akli /gözü /kabalü ile değil, kendi aklımızla idrake çalışmalıyız. Allah her kula iyiyi kötünden seçip ayırt edebilme yetisi (furkan) vermiştir. Bu yetiyi kullanmayıp **Peygamber**, sahabe ve âlimlerin akli ölçü olmamalıdır. Allah aklını kullanmayanları kötülemiyor mu?

CEVAP:

Bu ne kadar yanlış bir görüş. **Resulullahı** ve âlimleri ölçü almamak Kur'an-ı kerimi kabul etmemek demektir. Çünkü Kur'an-ı kerimde mealen buyuruluyor ki:

(Anlaşamadığınız bir işin hükmünü Allah'a [Kur'ana] ve Resulüne [Sünnete] arz edin!) [Nisa 59] {Âlimlerin sünnete bakması ayıplanacak şey mi? **Allahü teâlâ**nın emri değil mi?}

(Bunun hükmünü Resule ve ülül-emre [âlime] sorsalardı, öğrenirlerdi.) [Nisa 83] {Ülül-emrin âlim demek olduğu tefsirlerde yazılıdır. **Resulullah** da (Ülül-emr, fıkıh âlimleridir) buyurdu. (Darimi)}

(Bu misalleri ancak âlim olanlar anlar.) [Ankebut 43] {Demek ki herkes Kur'an-ı kerimi anlayamıyor, ancak âlimler anlıyor. Âlimleri rehber edinmek niye ayıplanıyor ki?}

(Bilmiyorsanız âlimlere sorun!) [Nahl 43] {Bilmeyenin âlimlere sorması **Allahü teâlâ**nın emridir.}

(Allah'tan en çok korkan ancak âlimlerdir.) [Fatır 28] {Çünkü âlim, **Allahü teâlâ**yı en iyi tanıyor ki, Ondan korkuyor. Allah'tan korkmak büyük mertebedir. **Resulullah**, (Allah'tan en çok ben korkarım) buyurdu. (Buhari) Bu âyet ile bu hadis-i şerif âlimin değerinin ne kadar yüce olduğunu göstermektedir.}

(Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?) [Zümer 9] {Demek ki akıl herkeste ölçü olmuyor, bilen de bilmeyen de var. **Resulullah** efendimizin ve âlimlerin yanında kendi aklımızın ne önemi var? Öyle olsa idi akıl sayısı kadar din olurdu. Nitekim aklına göre Kur'anı yorumlamaya çalışanlar, sayısız grup ve firkanın meydana çıkmasına sebep olmuşlardır. Âlimlere uyan, bilenlere soran aklını kullanmış olur. Yüzme bilmeden, herkes yüzüyor, onlar da insan diyerek deryanın ortasına atlayan kimse, çok geçmeden boğulur. Herkes haddini bilmelidir.}

Hangi şeyin hak, hangi şeyin bâtil, hangi şeyin iyi, hangisinin kötü olduğu da ancak, dinin bildirmesiyle anlaşılır. İnsanların iyi veya kötü demesiyle, bir şey iyi veya kötü olmaz. Çünkü birine göre iyi olan bir şey, diğerine göre kötüdür. Mesela evlilikte nikah, Müslümanlara göre, lüzumlu ve iyi ise de, bazı ateistlere göre saçmadır! Bu bakımdan akıllı kimdir? **Hadis-i şerif**lerde buyuruldu ki:

(Akıllı olan, Allah'a ve Resulüne inanıp ibadetlerini yapar.) [İbni Muhber]

(Akıllı, **Allahü teâlâ**dan en çok korkan, Onun emirlerine en güzel uyandır.) [İbni Muhber]

(Akıllı, nefsinin hesaba çeken ve ölümden sonrası için amel edendir.) [Tirmizi]

(Allah indinde en kıymetliniz, akılca en üstün olanınızdır.) [İ. Gazali]

Akıl bir ölçü aletidir. **Allahü teâlâ**ya ait bilgilerde ölçü olmaz. Akıl, insandan insana değiştiği için, bazı insanlar dünya işlerinde isabet ettiği halde, bazıları yanılabilir.

Akılın belli bir sahası vardır. Bunun dışındakileri ölçmeye, anlamaya gücü yetmez. Akıl insanlar arasında eşit olarak bulunmaz. En yüksek akıl ile en aşağı akıl arasında binlerce dereceleri vardır. Şu halde "Akıl yolu birdir" demek çok yanlıştır. Her işte ve hele dini işlerde akla güvenilemez. Din işleri, akıl üzerine kurulamaz. Çünkü akıl, bir kararda kalmaz. En akıllı denilen kimse, din işlerinde değil, uzman olduğu dünya işlerinde bile, çok hata eder. Çok yanılan bir akla nasıl güvenilebilir?

Dinin temeli

Akıl çok şeyi anlar. Fakat her şeyi anlayamaz. Anlaması da kusursuz, tam değildir. Çok şeyleri, **Peygamber**ler bildirdikten sonra anlamaktadır. Akıl, dünya işlerinde bile çok kere yanılmaktadır. Böyle olduğunu bilmeyen yoktur. Din bilgilerini, böyle bir akıl ile tartmaya kalkışmak doğru olamaz. Din bilgilerini akıl ile inceleyip, akla uygun olup olmamasına kalkışmak, aklın hiç yanılmaz olduğuna güvenmek olur ve **Peygamberlik** makamına inanmamak olur. Dinin temeli, **Peygambere** inanmaktır. Akıl, bu temel bilgiyi kabul edince, **Peygamberin** bildirdiklerinin hepsini kabul etmiş olur.

Allahü teâlâ, aklımızdan istifade edebilmemiz için **Peygamber** ve kitap gönderdiğine göre, artık bunlara inanmamak için bir mazeret ileri sürülemez. Bugün Kur'an-ı kerimin büyük bir mucize olduğunu Batılı bilginler bile itiraf etmektedir. Ayrıca tecrübi ilimlerle de ispat edilmiştir. Bir kelimesi değişse, insan sözü karıştığı ehlince kolay anlaşılır. **Allahü teâlâ**yı kabul edip de, emir ve yasaklarını kabul etmemek akla uygun değildir. Güneşe inanıp da, ışık ve ısısına inanmamak, doğuma inanıp da ölüme inanmamak gibi abestir.

Akılla izah etmek

Soru: **Allahü teâlâ**nın varlığını ve dinimizin hükümlerini daha iyi anlamak ve kalbimizin tatmin olması için, bunları akılla izah eden kitapları okumak gerekmez mi?

CEVAP:

İmam-ı Rabbani hazretleri buyuruyor ki:

Kalbi itminana kavuşturan tek yol vardır. Bu da, **Allahü teâlâ**yı zikretmektir. Akılla, kalb itminana kavuşamaz, yani tatmin olmaz. Bir âyet-i kerime meali:

(Biliniz ki, kalbler ancak zikirle itminana kavuşur.) [Rad 28]

Allahü teâlânın ismini söyleyip onu hatırlarken, onunla bir bağılılık kurulamaz; ama hatırlayanla, hatırlanan arasında, az bir bağlantı hâsıl olur. Bu bağılıktan da, sevgi doğar. Zikredenin, kalbini sevgi kaplayınca, kalbde itminan hâsıl olur. Kalbde itminan hâsıl olması, insanı sonsuz saadetlere kavuşturur. (1/92)

Burada delil aramanın yeri yoktur; çünkü **Allahü teâlâ**nın varlığı meydandadır. Meydanda olmasında hiç şüphe yoktur. Her şeyden daha açıktır. Ancak, kalbi hasta, gözünde perde olan anormal kimse göremez. Her şey, açıktaki beş duygumuzla anlaşılır. Hepsinin varlığı, **Allahü teâlâ**dandır. (1/247)

Aklın **Peygambere** kolay inanması, kalbde tam iman hâsıl olması için, en yakın yol **Allahü teâlâ**yı zikretmektir. Böylece tam imana kavuşur. Düşünerek, akılla ölçerek bu yüksek makama kavuşmak çok güçtür. Dini hükümleri kendi aklıyla anlamak isteyen, **Peygamber**liğe inanmamış olur. (1/214)

Soru: Mümin veya kâfir iken deliren, deli iken ölse, delirmeden önceki durumuna göre mi muamele edilir?

CEVAP:

Evet.

Din ne diyor o önemli

Soru: Benim şahsi kanaatime göre eğer insanlara zarar vermiyorsan, etrafındakilerle iyi geçinip kargaşa çıkarmıyorsan, sayılı biri olmaya çalışıyorsan, yalan söylemiyorsan yani kısaca iyi biri olmaya çalışıyorsan örtünmek o kadar önemli değil. Aklıma da bu uygun geliyor. Acaba bu düşüncelerim sizce doğru mu?

CEVAP:

Bence sizce diye bir şey olmaz, o zaman insan sayısı kadar din olur. Din ne diyor o önemli. Allah ne diyor o önemli. Eğer akıl ile din olsa, herkese göre din farklı olur. Mesela nataşanın biri gazetelerde şöyle diyordu: (Ben yalan söylemem, hırsızlık etmem, kimseye zararım olmaz, saygılı biriyim, kimseye zarar vermeden az içki içerim, erkeklerin gönlünü yaparım, erkeklerle buluşmama niye karışan oluyor ki?) Eğer ortada din ve Allah'ın hükmü olmasa, nataşa doğru söylüyor. Ama Allah öyle demiyor. Kimseye zararı olmasa da bir damla içki içmek haram diyor. Kimseye zararı olmasa da kadın, saçının telini gösterse haram diyor. Evet kadın saçını göstermekle size göre bir şey olmaz. Nataşaya göre de zina edince bir şey olmaz.

Ölçü başkalarına zararlı olup olmamak da değildir. Ölçü Allah'ın emrine uymakta olur. Besmelesiz kesilen kuzu eti de yenmez. Ha besmeleli kesilmiş, ha besmelesiz demek yanlış olur? Kadın ha başını açmış, ha açmamış ne fark eder denmez. Denirse Allah'ın emrine inanılmamış olur. Ya Allah'a inanılır veya inanılmaz. İnanılırsa Onun dediklerine uymak gerekir. İnanılmazsa, bu daha kötü. Sonsuz ahiret hayatında şiddetli azaplara kim nasıl dayanabilir ki? Bu insanların yoktan yaratılması, hayvanların, çiçeklerin yoktan yaratılması tesadüf müdür? Ya Allah'a inanılacak ya Allah'a inanılacak, başka yol var mıdır?

Kibleye doğru yatmak caiz mi?

Soru: Bid'at ehli biri, (Yatarken ayakları kibleye doğru uzatmak gerekir. Böylece insan kalkınca, yüzü kibleye gelmiş olur. Bunun gibi, ölüleri de, ayakları kibleye gelecek şekilde defnetmeli ki, Kıyamet günü dirildiğinde yüzü kibleye gelsin) dedi. Bu arkadaş bid'at ehli ama bu düşüncesi bana da mantıklı geldi. Böyle hareket edilse, doğru olmaz mı?

CEVAP:

Hayır, doğru olmaz. Mazeretsiz ayakları kibleye doğru uzatmak tahrimen mekruhtur. Cenazelerin de, ayakları değil, yüzü kibleye gelecek şekilde, sağ yan üzerine defnedileceği din kitaplarında bildirilmiştir. Mantıkla, akılla dînî hüküm konmaz.

Size, bid'at ehlinin söylediği mantıklı gelir. Bir başkasına da, başka bir şey mantıklı gelebilir. O zaman da, insan sayısı kadar din kuralı ortaya çıkar. Mesela biri de çıkar, ölüler için derin çukur açıp, yüzü kibleye gelecek şekilde dikine defnetmek daha uygundur der. Hem böylece, yüzü devamlı kibleye karşı olur diyebilir. Bunun için Hazret-i Ali, (Din, nakle dayanır. Akılla, mantıkla olsaydı, mestin üstünü değil, altını mesh ederdim. Hâlbuki **Resulullah**'tan gördüm, o, mestlerin üstünü mesh ederdi) buyurmuştur. Demek ki, herkesin akli ve mantığı, dinde ölçü olmuyor. Din kitaplarının yazdığına uymak gerekir.

Peşin namaz kılmak

Soru: Bir arkadaş, sabah vaktim oluyor diye, o günkü öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılıyormuş. Ben kaza kıldıktan sonra, bu arkadaşla sordum. (Vakti gelmeden kılınan namazlar sahih olmaz) dedim. O da, (Sen veresiye kılıyorsun kabul oluyor da, ben peşin peşin ödesem niye kabul olmasın ki?) dedi. Peşin kılınan namaz sahih olmaz, değil mi?

CEVAP:

Elbette sahih olmaz. Vakit, namazın farzlarından. Vakit girmedikçe namaz farz olmaz. Farz olmadan kılınırsa nafil olur. Din nasıl emretmişse öyle yapılır. Akılla dînî hükümler konmaz. Bir kimsenin yengesi dinen yabancı kadındır, yani namahremdir, fakat yengesinin kızları ona mahremdir. Anası niye yabancı da, kızları değil diye sorulmaz. Din öyle bildirmiştir. Aklımıza değil, dinimize tâbi olmamız gerekir.

Namazı boykot

Soru: Bir arkadaşla, niçin namaz kılmadığını sordum. (Hazret-i Ali camide namaz kılarken öldürüldüğü için, biz camiye de, namazı da boykot ettik) dedi. Bu boykotta bir mantık var mıdır?

CEVAP:

Hazret-i Ali, evinde su içerken şehit edilseydi, eve girmeyecek ve su içmeyecek miydik? Nitekim mübarek oğlu Hazret-i Hasan evinde yemek yiyip su içerken, yemeğine zehir konarak şehit edilmiştir. Burada evin, yemeğin ve suyun suçu nedir? Ev, yemek ve su boykot edilir mi? Camiyi ve namazı boykot etmenin bundan farkı nedir?

Kur'an-ı kerimde namaz, bütün Müslümanlara emredildiği için Hazret-i Ali de, çocukları da namaz kılmıştır. Ehl-i beytten ve 12 imamdan, hiç namazı boykot eden olmadığı gibi, Hazret-i Fatma'nın soyundan gelen seyyidlerden ve şeriflerden, namazı boykot eden de

olmamıştır. Boykot edilmesi gerekseydi, önce kendi çocukları ve torunları boykot ederdi. Hazret-i Ali'yi sevenin, onun sevdiği camiyi, namazı, orucu ve dinimizin diğer emirlerini sevmesi lazımdır. Seven insan, sevdiğinin yolunda gider. Hazret-i Ali'nin severek yaptığı şeyleri yapmamak, onu sevmek midir, yoksa ona düşmanlık mıdır?

İbadet yerine para

Soru: (Namaz, oruç gibi bazı ibadetleri yapmayıp yerine fakire para verilmesi, mesela kurban kesmeyip yerine depremzedelere yardım yapılması daha uygun olur) diyenler çıkıyor. Parası olanlar ibadet etmeyip parayla işini yürütürse, fakirin hâli ne olacak?

CEVAP:

İbadet yerine para vermek, dini içten yıkmak isteyen reformcuların dînî yıkma planlarından biridir. Herkes fakirlere istediği kadar yardım yapabilir, o ayrıdır. Ama bin koçun parası, bir fakire verilse, vacib bir kurbanın sevabına kavuşamaz; vacib terk edildiği için günah da olur. Üstelik dinimizin emrini beğenmeyip değiştirildiği için suçlu duruma da düşülür. Aklımıza uygun gelse de, gelmese de, dinimizin emrine uymamız şarttır.

Akıl ölçü olmaz

Soru: Seferilikte sıkıntı olduğu için, dört rekâtlı namazlar iki rekât kılınıyor. Peki, seferde çok rahat olsak yine namazları kısaltmamız gerekir mi?

CEVAP:

Elbette kısaltmak gerekir. Seferde, babasının evinde, hattâ kendi evinde olsa bile, yine namazlarını kısaltması gerekir. Tersine, mukim olduğu yerde, çok sıkıntılı olsa, su bulması, abdest alması zor olsa da, yine namazlarını kısaltamaz. Namazı kısaltmak için sıkıntılı olmak değil, seferi olmak şarttır.

Bunun gibi, 70 yaşındaki kadının kocası ölse veya kocasından boşansa, yeniden evlenebilmesi için iddet beklemesi gerekir. Akıllı ölçü alarak, (70 yaşındaki kadın hâmile olamaz, iddet beklemesi gerekmez) demek yanlış olur.

Yine bunun gibi, ihramdan çıkmadan önce, başın en az dörtte birini veya en az üç santimetre kadar saçını, kendisinin veya başkasının tıraş etmesi vacibdir. Peki o kişinin saç yoksa, kel ise ne olacak? Akıl ölçü alınıp, bu hüküm yok sayılamaz. Başında saç olmayanın veya başı yara olanın da, usturayı, değıdirmeden baştan geçirmesi vacib olur.

Demek ki ibadetleri, kendi aklımıza göre yorumlayıp değıştiremeyiz. Dinimiz ne emrediyorsa onu aynen uygulamalıyız.

Kadın, erkek ve akıl

Soru: Kadının erkekten daha akıllı olduğunu, bu bakımdan, kadına daha çok hak verilmesi gerektiğini söyleyenler var. Her kadın, her erkekten akıllı olur mu?

CEVAP:

Önce, aklın ne olduğunu bilmek gerekir. Cenab-ı Hak, akıllı, hakkı bâtıldan, iyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan ayırt etmek için yaratmıştır. Hangi şeyin hak, hangi şeyin bâtıl, hangi şeyin iyi, hangisinin kötü olduğu da ancak, bütün mahlukatı yoktan var eden **Allahü**

teâlânın bildirmesiyle anlaşılır. İnsanların iyi veya kötü demesiyle, bir şey iyi veya kötü olmaz. Çünkü birine göre iyi olan bir şey, diğerine göre kötüdür. Mesela evlilikte nikah, müslümanlara göre, lüzumlu ve iyi bir şey iken, bazı dinsizlere göre saçmadır! Bu bakımdan dinimiz akıllıyı nasıl tarif ediyorsa ona göre karar vermek gerekir. Akıl hakkında hadis-i şeriflerde buyuruldu ki:

(Akıllı şudur ki, Allah'a ve **Peygamber**e inanır ve ibadetlerini yapar.) [İbni Muhber]

(En akıllı, **Allahü teâlâ**dan en çok korkan, Onun emir ve yasaklarına en güzel uyandır.) [İbni Muhber]

(Akıllı, nefsinin hesaba çeken ve ölümden sonrası için amel edendir.) [Tirmizi]

(İnsanlar, tarağın dişleri gibi eşittir. Üstünlükleri, ibadet farkından ileri gelir.) [İbni Lal]

(İnsanların yaptıkları hayırların mükafatı, akılları nispetinde verilir.) [Ebuşşeyh]

(Her şeyin bir direği vardır. Müminin direği ise akıldır. Kişi akılı nispetinde ibadet eder.) [İ. Gazali]

(Allah indinde en kıymetliniz, akılca en üstün olanınızdır.) [İ. Gazali]

Akılca en üstün olan kimse de, dinin emir ve yasaklarına riayet edendir. Kişinin ibadeti de akılı nispetinde olduğu, itikadı ve ameli en düzgün olan, diğerine göre daha akıllı demektir. Erkeklerden ve kadınlardan Cennetlik olanlar olduğu gibi, Cehennemlik olanlar da vardır. O halde, kadının erkekten veya erkeğin kadından daha akıllı olduğu söylenemez.

Şunu da açıklayalım ki, akıl ile zeka ayrıdır. Birbirine karıştırılmamalıdır. Bir gayrı müslim, bir müslümandan daha zeki olabilir; fakat akıllı olamaz.

Allahü teâlâ, kadınla erkeğin vücut yapılarını farklı şekilde yaratmıştır. Bir tankla taksinin mukayesesi yapılamaz. İkinin vazifesi ayrıdır. Herkes vazifesini bilir, ona göre hareket ederse, düzensizlikler önlenmiş olur. Kadınla erkek arasında fark olduğu gibi, erkekle erkek, kadınla kadın arasında da fark vardır. Herkes aynı kabiliyette değildir. İnsanlar robot gibi yaratılmamıştır.

Kadın-erkek eşitliği ileri sürülerek, kadınların yapamayacağı işleri onlara vermek, mesela maden ocaklarında çalıştırmak kadın haklarına bir saygı değildir. Kadını, asker yapmamak da ona hakaret değildir. Kadına, bünye, akıl, zeka, his ve kabiliyetine uygun işler vermelidir.

Bugün kadın haklarını savunur görünenler, samimi değildirler. Samimi olsalardı, önce kadını sömürü vasıtası yapan, ticari malların tanıtımında kullanan zihniyete karşı çıkarlardı. Halbuki kadının bu yolla, şeref ve haysiyeti düşürülmekte, basit bir mal haline getirilmektedir. Bu üzücü duruma karşı çıkmayanların, kadın hakları konusunda samimi olmadıkları açıktır.

Ahmaklık nedir

Soru: Akıllı kime denir yazılarınızdan öğrendik. Peki ahmak kime denir? Ahmaklığın çaresi var mıdır?

CEVAP:

Aklı hiç olmayana deli denir. Aklı olup da aklını kullanmayana veya kullanamayana ahmak denir. Ahmak, akli az, görüşü kısa, basiretsiz, kötü huylu kimsedir. Kârını ve zararını iyi düşünemez. Hikmet, iyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ayıran kuvvettir. Hikmetin lüzumundan az olmasına ahmaklık denir. Ahmak, hayrı, şerri birbirinden tam ayıramaz.

Âlimler buyuruyor ki:

Ahmakla arkadaşlıktan sakın. Çünkü, sana iyilik edeyim derken, zararı dokunur. (Hazret-i Ömer)

Dişi ile tırnak uçlarını ısırarak ahmaklık alametidir. (Hazret-i Ali)

Ahmaklar arasında bulunan horlanır, âlimler arasında bulunan hürmet görür. (İmam-ı Cafer-i Sadık)

Dünyayı ele geçirmek için Ahireti [dinini] vermek ahmaklıktır. Yaratıkların en ahmağı nefstir. Çünkü her isteği kendi aleyhinedir. (İmam-ı Rabbani)

Kaza borcu varken, nafîle kılmak ahmaklıktır. (Hazret-i Ebu Bekir, Seyyid Abdülkadir-i Geylani)

Ahmaklığın alameti, kendi aybını bırakıp, başkasının aybıyla uğraşmaktır. (Sirri-yi Sekati)

Ve ma cevab-ül ahmak-ı illes sükut=Ahmağa verilecek en güzel cevap ancak sükuttur. (İbni Hibbân)

Nefsin arzuları peşinde koşan ahmaktır. (**Muhammed** Masum Faruki)

Hatasında ısrar eden ahmaktır. (Seyyid Abdül**hakim** Arvasi)

Hikmet ehli de buyuruyor ki:

Aklı olan karı koca, birbirini üzmez. Hayat arkadaşını üzme, incitme, ahmaklık alametidir.

Akıllı ile istişare galibiyet, ahmakla istişare mağlubiyettir.

Ahmağın kalbi ağzında, akıllının dili kalbindedir. Yani ahmak sır saklayamaz, akıllı sırrı ifşa etmez.

Ahmağın üç alameti vardır: Farzlarda tembellik, abesle işgal ve yaratıklara eziyet etmek.

Günah işlemeye devam eden kimse unutkan olur, ahmaklaşır, akli da azalır.

Aklımız sınırlıdır. Aklın eremediği şeyleri akıl ile anlamaya kalkışmak ahmaklık olur.

Ahmağa nasihat kâr etmez. **Hadis-i şerif**lerde de buyuruluyor ki:

(Akıllı, nefsine uymaz, ibadetlerini yapar, ahmak olan da nefsine uyar, günah işler, sonra da Allah affeder diye ümit eder.) [**Tirmizi**]

(Akıllı, Allah'a ve **Peygamberine** inanıp ibadetini yapan kimsedir.) [İbni Muhber]

(Günah işleyenin bir akli gider, bir daha geri dönmez.) [İ. Gazali]

(Ahmak, ahmaklığından fâsıkın günahından daha büyük sıkıntıya düşer.) [**Hakim**]

(Ahmak olanla ilgini kes.) [Beyheki]

(Akşam üstü uyumak ahmaklıktır.) [İ. Maverdi]

(Sofradan düşen kırıntıyı yiyen fakirlik görmez, çocukları da ahmak olmaz.) [İ. Neccâr]

(Mümin sert değildir. Yumuşaklığından dolayı ahmak zannedilir.) [Deylemi]

(Ahmaklığın en kötüsü, Müslümanlığı bırakıp, başka dine meyletmektir.) [Deylemi]

Müslümanlığı bırakmak, yani dinsiz olmak ahmaklığın en kötüsüdür. Kim Müslümanlığı bırakırsa mürted olur, hangi dine girerse girsin fark etmez. Bu bakımdan ateist, en ahmak kimsedir. Bir arpa tanesini, bir karıncayı yaratmaktan aciz olanın, kâinatın tesadüfen meydana geldiğini, bir yaratıcının bulunmadığını sanmasından daha büyük ahmaklık olur mu? Kur'an-ı kerimde mealen buyuruluyor ki:

(Kâfirlere "Müslümanların inandığı gibi siz de inanın" denilince, "Biz o sefiher, o ahmaklar gibi iman eder miyiz hiç?" derler; halbuki asıl ahmak kendileridir.) [Bakara 13]

Ahmaklığın çaresi var mıdır?

Önce İslam âlimlerinin ahmaklık hakkındaki sözlerinden bazılarını bildirelim:

İnsanların en ahmağı zekasına en çok güvenendir. İnsanların en akıllısı da, suçu kendinde arayan ve bilmediklerini âlimlere soran kimsedir.

Salih amel işlemeden yani Cehennem tohumu ekip, Cennet beklemek ahmaklıktır.

Fen bilgilerini iyi öğrenen, akli başında bir kimse, yalnız düşünmekle, Allah'ın var olduğunu anlar, bir yaratıcının varlığına inanır. Eseri görerek müessirin, yani eseri yapanın varlığını anlamamak, ahmaklık olur.

İyiye ihanet edince, kötüye iyilik edince, akıllıyı sıkıntıya sokunca, ahmağa acıyınca, şerlerinden sakın!

Soyu ile övünmek ve kibirlenmek, cahillik ve ahmaklıktır. Kabil, Âdem aleyhisselamın, Kenan ise, Nuh aleyhisselamın oğlu idi, fakat kâfir idiler. Babalarının **Peygamber** olması, bunları küfürden kurtarmadı. İnsanın övündüğü soyu, bir avuç toprak oldu. Toprak ile övünmek akla uygun olur mu? Onların salih olmaları ile övünmek yerine, onlar gibi salih olmaya, onların yolunda bulunmaya çalışmalıdır.

Kadınların çoğu, güzellikleri ile kibirlenirler. Halbuki güzellik, insanda kalıcı değildir, çabuk gider. İnsana mülk olmaz. Âriyet, emanet olan şeyle kibirlenmek, ahmaklıktır.

Nefsine de ki: Ey nefsim, akıllı olduğunu iddia ediyor ve sana ahmak diyenlere kızıyorsun. Halbuki, senden daha ahmak kim var ki, ömrünü boş şeylerle, gülüp eğlenmekle geçiriyorsun. Senin halin, şu katile benzer ki, polislerin, kendisini aradıklarını ve yakalayınca, cezalanacağını bildiği halde, tedbirsiz dolaşiyor. Bu ahmaklık değil mi?

Üstünde akrep olan bir kimse, o akrebi üstünden atmaya, onu öldürmeye çalışmayıp da, başkasının yüzüne konan sinekleri kovalamaya çalışması ahmaklıktır.

Bir ahmaklık hikayesi şöyledir:

Ormanda bir ayının ayağı, kütük arasına sıkışmış, kurtaramıyormuş. Biri bunu görüp, ayının ayağını kütüğün arasından çıkarmış. Ayı da kendisine iyilik eden bu adama, ormandaki arıların yaptığı petekleri alıp getirmiş. Adam balı yiyince orada uyumaya başlamış. Fakat sinekler, adamın yüzüne konarak rahatsız ediyormuş. Ayı ise, adam rahat uyusun diye sinekleri kovuyormuş. Bakmış kovmakla gitmiyor, sinekleri öldüreyim bari diye, kocaman bir taş alıp, adamın yüzüne konan sineklere vurmuş. Sonucu tahmin ediyoruz. Ayı ahmak olduğu için, sinekleri öldürmek için vurduğu taşın adama zarar vereceğini düşünememiş. Ahmak olmamak lazım.

Kendisini ebedi tehlikeye atan akıllı olamaz, ahmaktır. Kur'an-ı kerimde mealen, (Düşünmüyor musunuz) ikazı çok geçer. **Hadis-i şerifte**, (Akıllı olmayanın dini de yoktur) buyuruldu. (Tirmizi)

Ahmaklığın tek kelime ile tarifi, akılsızlıktır. Akılsızlık ise doğustandır. Kaza kader konusudur. Bir hadis-i şerif meali şöyledir:

(Her şey **Allahü teâlâ**nın takdiri ile. Akıl ve ahmaklık bile.) [Buhari]

Hazret-i İsa, (Körleri iyileştirmek, ölüleri diriltmek zor gelmedi. Ama ahmağa, doğru sözü anlatamadım) buyurdu. Ahmaklıkta cahillik de vardır. Cahilliğin ilacı ise ilimdir. Ahmak, hak ile bâtili ayıramaz ve daha başka zararlar yapar. O halde hak ile bâtili ayıran ve faydalı şeyleri bildiren **Ehl-i sünnet** âlimlerine tâbi olan ahmaklığın zararından kurtulur. Ahmaklar, bir adada mahzur kalmış insanlara benzer. Bunlar kendi imkanları ile sahile çıkamaz. Tecrübeli bir kaptanın gemisine binerlerse sahile kavuşurlar. Binmeyen sahile çıkamaz. Onun için âlimlere uyan kurtulur. **Hadis-i şerifte** de, (Âlimler rehberdir, âlimlere uyun) buyuruldu.

Ahmaktan uzak durmak

Soru: Bir arkadaşım var, iyilik olarak yaptığı şeylerin bana zararı dokunuyor. İyi niyetle yaptığı için, bana ahmak gibi geliyor. Ondan uzak durmam gerekir mi?

CEVAP:

Verdiği zararlarının nasıl bir şey olduğunu bilmeden bir şey söylenmez. Belki zarar değil de siz zarar sanmış da olabilirsiniz.

Ahmaklık, kârını zararını bilmemek, iyiyi kötüyü ayıramamak, körü körüne bir şeye saplanıp gitmektir. İyilik yapıyorum sanarak kötülük eder, fitneye sebep olur. Susulacak yerde konuşur. Çeşitli zararlara sebep olur. Atalarımız, (Ürümelerini bilmeyen it, sürüye kurt getirir) demişlerdir.

Bir ayı, kendisine faydası dokunan kişiye iyilik etmek ister. O kişi uyurken, yüzüne konan sinekler rahatsız etmesin diye, onlara taşla vurur. Tabii, o kişinin yüzü de parçalanır. Bunun için, (Akıllı düşman, ahmak dosttan iyidir) demişlerdir. Böyle dostlardan, iyilik yerine zarar gelir. Onlardan uzak durmalıdır. Bir hadis-i şerif meali şöyledir:

(Ahmakla ilgini kes.) [Beyheki]

Ahmak insanı iknaya çalışmak da boşunadır. Ona ne söylense faydasızdır. Fayda yerine zararı olur. Tartışmaya hiç gelmez. Bir hadis-i şerif meali de şöyledir:

(Ahmağa cevap verilmez.) [İslam Ahlakı]

Hadis imamlarından İbni Hibban hazretleri de, (Ahmağa verilecek en güzel cevap susmaktır) buyurmuştur. Tartışmak sadece ahmakla değil, herkesle de zararlıdır. (Tartışma, dostların dostluğunu azaltır, düşmanın düşmanlığını artırır) demişlerdir.

Ahmakla görüşmek

Soru: (Ahmaklardan uzak durmak gerekir) deniyor. Ahmaklık, bir kimsenin elinde midir? Bir de, herkes ondan uzak durursa, yalnızlığa itilmiş olmaz mı?

CEVAP:

Uzak durun demek, hiç görüşmeyin, yalnız bırakın, tamamen irtibatı kesin demek değildir. Ahmak olan kimse, iyilik ettiğini sanarak kötülük eder, fitneye sebep olur. Susulacak yerde konuşur. Çeşitli zararlara sebep olur. Bundan dolayı, (Fazla samimi olmamalı, ona sır vermemeli ve onunla konuşurken çok dikkatli olmalı) demek isteniyor.

Sakalı çok uzatmak

Soru: İlmihalde (Sakalı bir tutamdan fazla uzatmak, aklın az olmasına alamet olur) deniyor. Uzun sakallı olup da ahmak olmayan insan yok mudur?

CEVAP:

Uzun sakal bırakmanın dindeki yeri nedir? Ahmaklık ve aklın az olması ne demektir? Önce bunları bilmek gerekir.

Sakalı sünnete uygun olmayan, yani çenedeki ile birlikte bir tutam uzun olmayan kimse, bid'at sahibi olur. Sakalın sünnete uygun olmasına ehemmiyet vermeyen, kâfir olur.

Ahmaklık, kârını zararını bilmemek, iyiyi kötüyü ayıramamak demektir. Akıllı olmak da bunun tam tersidir. Yani kârını, zararını bilmek, iyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ayırabilmektir. Aklı az olan bunu yapamaz, ahmak olur.

Sünnete uymayan sakal sahibi, bid'at yani günah işliyor demektir. Aklı az olan günah işler. Akıllı günah işlemez. Günah işliyorsa aklı az, yani ahmaktır.

Ne kadar zeki görünse de, günah işlemekte ısrar eden kimse, ahmaktır. Bu konuda bir menkıbe de var:

Uzun sakallı biri, kitaplardaki, (Sakalı bir tutamdan fazla uzatmak, ahmaklık alametidir) yazısını okuyunca, eliyle bir tutam ölçüyor. (Fazlasını yakıp ahmaklıktan kurtulayım) diyor. Sakalın fazla kısmını yakmaya çalışırken, sakalın tamamı yanıyor, cascavlak çıkıyor. Sonra, yazdığı kitaba, (Sakalı sünnetten fazla uzatmanın ahmaklık olduğu, kendi tecrübemle de sabittir) diye yazıyor. Böylece ahmaklığını tecrübeyle belirlemiş oluyor.

Akılla Doğruyu bulmak

Soru: Akılla doğruyu bulamaz mıyız?

CEVAP:

Aklımıza uyarsak doğruyu bulmamız çok güç olur. Her fırkadaki insan, "Bu fırka doğru yolda" diyerek ona girmiştir. Bu işte selim olmayan akıl ölçü olmaz. Ölçü olsaydı, 72 sapık

fırka meydana çıkmazdı. Dini veya dinsiz fırkalara girenler de, aklına göre bu fırkaları tercih etmişlerdir. Akla uyulursa, insan sayısı kadar fırka meydana çıkar.

Allahü teâlâ, İslamiyet'i doğru olarak öğrenmek isteyene, bunu nasip edeceğini vâd buyurmuştur. Rabbimiz vâdinden dönmez. Bunun için, Ya Rabbi! Sana inanıyorum, seni ve **Peygamber**lerini seviyorum. İslam bilgilerini doğru olarak öğrenmek istiyorum. Bunu bana nasip et ve beni, din düşmanlarına aldanmaktan korusun diye dua etmeli, istihare yapmalıdır. Cenab-ı Hak ona doğru yolu gösterir.

Bütün Müslümanların da, aynı şekilde dua etmekten çekinmemeleri gerekir. Ya Rabbi hangi fırkadaki Müslümanlar doğru yolda ise, senin rızan hangisinde ise, bana onu nasip eyle diye dua etmelidir. Dua ederken, duanın şartlarını gözetmelidir. Şartlarına uygun dua edilince, dua kabul olur. Dua kabul olunca da, doğru olan, hak olan bulunmuş olur.

Aklın tefsiri

Soru: Bazı kimseler, (İlmihalde insanların, cinlerin ve meleklerin hakkı bâtil ile karıştırabilecekleri yazıyor. İnsanların içinde **Peygamber**ler de olduğuna göre, **Peygamber** nasıl hakkı bâtil ile karıştırabilir? Cinden de evliya olabilir, melekler ise zaten günah işlemeyenlerdir. Bu işin aslı nedir?

CEVAP:

O yazı, Ondördüncü asrın müceddidi Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretlerinin (Aklın tefsiri) başlıklı yazısında geçiyor. Yazıdaki o kısım aşağıdadır. Yazıda; Akıl ikiye ayrılıyor, selim akıl, sakim akıl diye. Selim akıl **Peygamber**lerde bulunur ve hiç yanılmaz buyuruluyor. Melekler de, (Âdem'e secde edin) emrinden sonra, günah işlemeyecekleri için yanılma söz konusu olmaz. Yani **Allahü teâlâ**, **Peygamber**lere de, meleklerle de yanılmayacak şekilde akıl vermiştir. Bu akla, selim akıl dendiği aşağıdaki yazıda bildiriliyor. Yazıda, **Peygamber** ve melek hakkı bâtil ile karıştırabilir diye bir ifade geçmiyor. Aklın özelliği anlatılıyor. Akıl, hakkı bâtil ile karıştırabilir; ama selim olan akıl karıştırmaz buyuruluyor. O halde, **Peygamber**lerin ve meleklerin hakkı bâtil ile karıştırdıkları elbette söylenemez.

Seyyid Abdülhakim Arvasi hazretlerinin yazısının o kısmı şöyledir:

(Akıl, anlayıcı bir kuvvettir. Hakkı bâtilden, iyiyi kötüden, faydalıyı zararlıdan ayırt etmek için yaratılmıştır. Bunun için, hakkı bâtil ile karıştırabilecek olan insanda, cinde ve meleklerde akıl yaratılmıştır. **Allahü teâlâ**nın kendisinde ve Ona ait bilgilerde, hakkın bâtil ile karıştırılması olamayacağından, o bilgilerde, akıl yalnız başına senet olamaz. Mahluklara ait bilgilerde, hakkı bâtil ile karıştırmak mümkün olduğundan, bu bilgilerde aklın işe karışması doğru olur.

Akıl, başlıca iki kısımdır: (Selim akıl), (Sakim akıl) Bunların her ikisi de akıldır. Tam selim akıl, hiç yanılmaz, hata etmez. Pişman olacak hiçbir harekette bulunmaz. Düşündüğü şeylerde asla hata etmez. Hep doğru ve sonu iyi olan işlerde bulunur. Doğru düşünür ve doğru yolu bulur. İşleri hep doğrudur. Böyle akıl, ancak **Peygamber**lerde bulunur. Her başladıkları işte muvaffak olmuşlardır. Pişman olacak, zarar görecektir bir şey yapmamışlardır.

Evet, akıl hüccettir, doğru yolu gösterir. Fakat, selim olan akıl gösterir, her akıl değil. Demek oluyor ki, selim olmayan akılların, yanıldıkları için, bir hakikati kabul etmemeleri, uygun bulmamaları, bir kıymet bildirmez. Selim olan akıllar, yani **Peygamber**lerin akılları, din hükümlerinin hepsinin pek yerinde ve doğru olduklarını açıkça görür.)

Akılla nakil çakışır

Soru: (Akılla nakil çakışır, akla uyulur) veya (Akılla nakil çelişirse akıl esas alınır, nakil akla göre tevil edilir) sözleri muteber midir?

CEVAP:

Evet, sözler muteberdir; fakat açıklamasını İslam âlimlerinin kitaplarından almak lazımdır. Selim aklın gösterdiği bir hakikat, hiç değişmez. Selim akılla, nakil zaten çelişmez.

Aklın da bir anlayış sınırı vardır. Bu sınırın dışında olan bilgileri, akıl bulamaz ve anlayamaz. Akıl, erişemediği şeyleri anlamaya kalkışır yanırlır, aldanır. Böyle bilgilerde akla güvenilemez. Mesela, **Allahü teâlâ**nın sıfatları, Cennette ve Cehennemde olan şeyler, ibadetlerin nasıl yapılacağı gibi şeyler böyledir. Akıl bunlara eremez. Bu bilgilerde akılla nakil çakışır, çelişirse nakle uyulur, aklın yanıldığı anlaşılır. Nakil ile fen bilgisinde çatışma olduğu zaman ise, akla uyulur. Yani nakil, akla uygun olarak açıklanır.

(Akılla nakil çakışır, akla uyulur) sözü sanki bir kural olarak söylenmiş, bir örnek gösterilmesi imkânsız gibidir. Bunun gibi, (**Allahü teâlâ**yı dünyada görmek caizdir, fakat gören olmamıştır. Gördüm diyen zındıktır) buyuruluyor. Caiz olmak ayrı şey, gördüm demek ayrı şeydir. Akılla nakil çakışır, akla uymak caizdir, ama akılla çelişen bir nakil varsa da biz bilmiyoruz.

Soru: (Akılla nakil çatışır, akla uyulur) kuralı nerelerde geçerlidir?

CEVAP:

Mecelle'nin (Ezmanın tegayyürü ile ahkâmın tegayyürü inkâr olunamaz) hükmü, Dürer-ül-hükkam şerhinde şöyle açıklanıyor: (Zamanın değişmesiyle, örf ve âdete ait ahkâm değişebilir. Fakat Nassa, delile dayanan ahkâm, zamanla değişmez.)

İslam bilgileri ikiye ayrılır: Fen ve din bilgileri. Din bilgileri, yalnız nakille anlaşılır. Bunların kaynağı, Kur'an-ı kerimle hadis-i şeriflerdir.

His organlarıyla anlaşılan şeylerin bir sınırı vardır. Bu sınırların dışında olan bilgiler his organlarımızla anlaşılabilir veya yanlış anlaşılır. His organlarımızla anlayamadığımız şeyleri, akılla anlarız. Bunun gibi aklın da bir anlayış sınırı vardır. Bu sınırın dışında olan bilgileri, akıl bulamaz ve anlayamaz. Akıl, erişemediği şeyleri anlamaya kalkışır yanırlır, aldanır. Böyle bilgilerde akla güvenilemez. Mesela, **Allahü teâlâ**nın sıfatları, Cennette ve Cehennemde olan şeyler, ibadetlerin nasıl yapılacağı gibi din bilgileri böyledir. Akıl bunlara eremez. Bu bilgilerde akılla nakil çatışır, nakle uyulur, aklın yanıldığı anlaşılır.

Aklın bittiği yer

Soru: (Mirac, aklın bittiği, imanın başladığı yerdir) deniyor. Bu ne kadar yanlıştır. Akıl bitince her şey biter. Akılsız iman olur mu hiç?

CEVAP:

Bir saniyede, Mekke'den Kudüs'e oradan da göklere, cennete, cehenneme gidip geri gelmek aklen mümkün mü? Aklen mümkün olsaydı, bütün müşrikler iman ederdi. Aklen mümkün olmadığı için, sahabe hariç, diğer iman edenler inanmayıp mürted oldular. (Bu kadarı da olmaz) dediler; ama Hazret-i Ebu Bekir akli devreden çıkarıp, (O demişse elbette doğrudur, bir anda gider gelir) dedi. Bu akılla değil, imanla söylenmiş bir sözdür. Akılla söylenmiş söz olsaydı, kendisine (Sıddık) denmezdi.

Mevlana Celaleddin-i Rumi hazretleri, hocasını tanıdıktan sonra, onu çok sevmesine rağmen, onun işlerine, sözlerine akli ermiyordu. Baktı, iş felakete gidiyor, aklına değil hocasına uydu. En sonunda gerçeklere vakıf olunca, (Aklımı bıraktım, hocama tâbi olup kurtuldum) buyurdu.

Akıl herkeste eşit değildir. En yüksek akıl ile en aşağı akıl arasında binlerce derece vardır. Her işte ve hele dini işlerde akla güvenilemez. Din işleri, akıl üzerine kurulamaz; çünkü akıl bir kararda kalmaz. Herkesin akli birbirine uymadığı gibi, selim olmayan akıl bazen doğruyu bulur, yanılması ise daha çok olur. En akıllı denilen kişi, uzman olduğu dünya işlerinde bile çok hata eder. Hele ahiret bilgilerinde akla hiç güvenilmez.

İnsanların şekil ve ahlâkları gibi, akıl ve ilimleri de, farklıdır. Birinin aklına uygun gelen bir şey, başkasının aklına uygun gelmeyebilir. O hâlde, din işlerinde akıl tam bir ölçü olamaz. Ancak akılla din birlikte olursa, tam ve doğru bir vesika ve ölçü olur.

Her ne kadar akıl, iyiyi kötüden ayıran bir kuvvetse de, her işte ölçü olmaz. Allah'a ait bilgilerde akıl senet olmaz. Akıl, kendi başına dinin emir ve yasaklarını bilseydi, peygamberlere, kitaplara lüzum kalmazdı. **Peygamber**lerin, aklın üstünde bulunan sözlerini akla danışmaya kalkışmak, akla aykırı bir iş olur. Engin denizde, acemi kaptanın pusulasız yol almasına benzer.

Ahiret bilgileri ve **Allahü teâlâ**nın beğenip beğenmediği şeyler ve Ona ibadet şekilleri, eğer aklın çerçevesi içinde olsalardı ve akıl ile doğru olarak bilinebilselerdi binlerce peygamberin gönderilmesine lüzum kalmazdı. İnsanlar, dünya ve ahiret saadetini kendileri bulurdu. **Allahü teâlâ**, hâşâ peygamberleri boş ve lüzumsuz yere göndermiş olurdu. Hiçbir akıl, ahiret bilgilerini bulamayacağı, çözemeyeceği içindir ki, **Allahü teâlâ**, her asırda dünyanın her yerine peygamber göndermiş ve en son ve kıyamete kadar değiştirmemek üzere ve bütün dünyaya, peygamber olarak **Muhammed** aleyhisselamı göndermiştir. Akli almasa da, **Resulullah**ın bildirdiklerine inanıp amel eden kurtulur.

İman ve akıl

Soru: Gayba inanmak, yani görmeden inanmak doğru değildir. İnsan anlamadığı şeye nasıl inanır? İlk gelen emir, oku değil mi? Burada da akla hitap var. Mesela şimdi biri, ben peygamberim, bana vahiy geliyor dese, akılla incelemeyen ona hiç inanılır mı? Akli olmayan mükellef olur mu? Aklın görevi nedir?

CEVAP:

Akli olmayan kimse, zaten mükellef yani sorumlu olmaz, fakat bu ayrı bir konudur. **Allahü teâlâ**nın varlığını, birliğini ve **Resulullah**'ın **Peygamber** olduğunu anlamakta, aklın, felsefi ve tecrübi ilimlerin yardımı büyüktür, fakat bunların yardımıyla **Resulullah**'a

inandıktan sonra, Onun bildirdiği şeylerin her biri için akla, felsefeye ve tecrübi ilimlere danışmak doğru olmaz, çünkü akılla, tecrübe ve felsefe yoluyla elde edilen birçok bilgilerin, zamanla değiştiğini, yenileri bulununca, eskilerinin atıldığını gösteren örnekler literatürlerde az değildir.

Seyyid Abdülhakim-i Arvasi hazretleri, imanı şöyle tarif ediyor:

(İman, **Muhammed** aleyhisselamın, **Peygamber** olarak bildirdiği şeyleri, akla, tecrübeye ve felsefeye danışmadan, tasdik etmek ve inanmaktır. Akla uygun olduğu için tasdik ederse, akılı tasdik etmiş olur, Resulü tasdik etmiş olmaz veya Resulü ve akılı birlikte tasdik etmiş olur ki, o zaman **Peygamber**e itimat tam olmaz. İtimat tam olmayınca, iman olmaz.)

İmanın geçerli olması için, gayba iman etmek şarttır. Kur'an-ı kerimde müminler övülürken, (Onlar gayba inanırlar) buyuruluyor. Mesela Cennet, Cehennem gibi şeyler akılla anlaşılmaz, nakille anlaşılır. **Allahü teâlâ** Cennet var diyorsa vardır, Cehennem var diyorsa vardır, melekler var diyorsa vardır, cin var diyorsa vardır. Bunlar akılla anlaşılıysa peygamberlere, kitaplara lüzum kalmazdı. Herkes akılla doğruyu bulabilirdi. Namazın nasıl kılınacağı, diğer ibadetlerin nasıl yapılacağı da, akılla anlaşılmaz, nakille anlaşılır. Aklın görevi, naklin sağlam yerden, yani **Peygamber**den geldiğini anladıktan sonra, hiç tereddüt etmeden ona inanmaktır.

Akıl, her şey demek değildir. Sonra herkesin akılı aynı da değildir, onun için akıl, şaşmaz ölçü olamaz. Öyle olsa herkes aynı şeyi söyler, herkes aynı düşünür. Herkes aynı dine, aynı mezhebe inanır, herkes aynı partili olur, farklı görüşe rastlanmaz. Farklı dinler, farklı partiler, farklı görüşler olduğuna göre, akılların da farklı olduğu anlaşılır. Böyle farklı olan akla nasıl güvenilir ki? Onun için nakil şarttır. Nakle inanmak için de, akılı kullanmak şarttır.

Mesela akıl, asırlardır doğup batan güneşe bakar, hiç ısısının ve ışığının eksilmediğini görür. Kâinatın yıldızlara, gezegenlere, insanın vücut yapısına, meyvelere, hayvanlara bakar. Buradan, kâinatın bir yaratıcısı olduğunu anlar ve ona inanır. Bu da, gayba inanmak demektir. Yoksa yaratıcıyı görmesi mümkün değildir. Yaratıcıyı, ancak eserleriyle anlar. Yine akılla, peygamberlere, kitaplara inanır. Orada bildirilenlere inanır. Akılla, Kur'an-ı kerimdeki şeyler doğru mu diye ölçemez. Aklın buradaki görevi, (Bu kâinatı yoktan yaratan Allah, Kur'an-ı kerimde de yanlış şey bildirmez) diye inanmaktır, akıl gerisine karışmaz. İmandan sonra da, artık akla değil, nakle itibar eder.

Nakilden öğreniyoruz ki; akıl hakla bâtılı, eğriyle doğruyu ayıran bir kuvvettir. **Allahü teâlâ** Kur'an-ı keriminde, **Peygamber** efendimiz de hadis-i şeriflerinde, şu doğru, şu yanlış diyor. Akılla bunları öğreneceğiz. Öğrenmeyen milyarlarca insan var, onlar elbette sorumludur. Onlara niye öğrenmedin diye sorulacak. Öğrenmişsen öğrendiğini niye yapmadın diye sorulacak. Naklî bilgilerle doğruyu eğriyi niye bulmadın diye sorulacak. İşte kitap burada, niye bununla amel etmedin diye sorulacak. Kitaba bakmadan, aklınla bunları bil denmeyecektir. Kitabın gönderilmesi doğru ve eğrinin bilinmesi içindir. Akılla bu kitaptan doğru eğri öğrenilir. Akıl kendi başına, kitap olmadan, bu doğruları eğrileri bilemez. Bilebilseydi zaten kitap gönderilmezdi. Kitap gönderildiği halde öğrenmeyip doğruyu eğriyi

bilmeyen sayısız insan var. Akılla bunları bilemiyorlar, bulamıyorlar. Demek ki, kitaptan, nakilden öğrenmekten başka çare yoktur.

(Ben peygamberim, bana vahiy geliyor) diyen çıksa, bunun doğru mu yanlış mı olduğunu akılla nasıl biliriz ki? Ancak nakille bilinir. Mesela Amerika'da bir deli, (Ben peygamberim, bana vahiy geliyor) dedi. Eğer bu, akla ters gelseydi, ona binlerce kişi inanmazdı. Hepsi de, kendi akıllarına yattığı için inandılar, ama biz, nakle aykırı olduğu için inanmadık. **Muhammed** aleyhisselamdan sonra peygamber gelmeyeceğini nakilden öğrendik. Aklimızı değil, naklimizi kullandık. Aklını kullanan binlerce insan, o sapık adamı resul olarak kabul etti.

(Ben resulüm) diyen gibi, (Ben mehdiyim) diyen de çıktı. Nakli değil de, aklını kullananların çoğu onu tasdik etti. Biz nakle baktık. Mehdi'nin vasıfları var. Adı **Muhammed**, babasının adı Abdullah olacak. Gökten bir melek, (Bu Mehdi'dir) diyecek, bunu herkes duyacak. İsa aleyhisselam gelecek, Deccal ile savaşacaklar. Daha bunun gibi yüzlerce mesele var. Bunlar olmayınca, onun Mehdiliğine inanmadık. Aklimızı kullansaydık, diğer cahiller gibi biz de, onun Mehdi olduğuna, sapık fikirlerine inanırdık.

Oku emrinin de, akılla hiç ilgisi yoktur. Okumak, nakli bilgileri öğrenmek için yapılır. Naklî bilgileri bilmeden, nasıl neye inanacağımızı bilemeyiz. Din ilimlerini öğrenmek, nakli öğrenmek demektir. Hatta nakle itibar etmeyen kimse, aklının ölçüsünde sapıtır. Kendini ne kadar çok akıllı zannederse, naklî bilgileri de o oranda kendi akıyla ölçmeye çalışır. Ne kadar akıllı olursa olsun, bir kimsenin ilmi yoksa hiç kıymeti olmaz. İlim demek de, nakli bilmek demektir. Bir hadis-i şerif meali şöyledir:

(Dini akıyla ölçmek kadar zararlı şey yoktur. Böylece helâle haram, harama da helâl denmiş olur.) [Taberani]

Hazret-i Ali buyuruyor ki:

(Din, akılla olsaydı, mestin üstünü değil, altını mesh ederdim.) [Ebu Davud]

İmam-ı Rabbani hazretleri de buyuruyor ki:

Dinin hükümlerini kendi akıyla anlamak ve akılı ona rehber etmek isteyen, **Peygamber**liğe inanmamış olur. Onunla konuşmak akıl işi değildir. (1/214)

Din kitabı okumak

Soru: Ateist bir dayım var, (Din kitabı okuma, çok ibadet etme, aklını kaybedersin) diyor. Din kitabı okumak ve ibadet etmek akla zarar verir mi?

CEVAP:

Asla zarar vermez, aksine zihnin açılmasına ve aklın kuvvetlenmesine sebep olur.

Kötü huydan kurtulmak için, İslamiyet'e uyararak kalbi kuvvetlendirmek ve nefsi zayıflatmak lazımdır. Aklı kuvvetlendirmek, İslam bilgilerini okuyup öğrenmekle mümkündür. Kalbin kuvvetlenmesi yani temizlenmesi de, İslamiyet'e uymakla olur. (İ. Ahlakı)

Vesveseli kimseler, yanlış yaptım sanarak durmadan ibadet ediyorlar. Bunun Müslümanlıkla ilgisi yoktur. Din kitabı okuyup da doğrusunu öğrenmedikleri için vesveseye kapılıyorlar.

Sırf Allah'ın varlığını ispat için deliller arayan da, vesvese ve şüphe içine girer. Bu da dine aykırıdır.

Namaz kılmak, oruç tutmak gibi ibadetler insanın ufkunu açar, hafızasını kuvvetlendirir. Bunları terk eden günah işlemiş olur. Günah işleyen de unutkan olur, ahmaklaşır, akli da azalır. Çünkü **Peygamber** efendimiz, Ebudderda hazretlerine buyuruyor ki:

(Akılını artır ki, Rabbine yakınlığın artsın! Haramlardan sakın, farzları yap, akıllı olursun.) [İbni Muhber]

(Günah işleyenin bir akli gider, bir daha geri dönmez.) [İ. Gazali]

İbni Mesud hazretleri, (Günah işleyen, bildiklerinden bazısını unuttur) buyurdu. (İhya)

Peygamber efendimiz akıllıyı şöyle tarif ediyor:

(Akıllı, Allah'a ve **Peygamberine** inanıp ibadetini yapan kimsedir.) [İbni Muhber]

(Akıllı, nefsine uymaz, ibadetlerini yapar, ahmak olan da nefsine uyar, günah işler, sonra da Allah affeder diye ümit eder.) [Tirmizi]